

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Barbora Golombová

Vyjadřování prosby, žádosti a rozkazu ve španělštině (s přihlédnutím k češtině)

The Expression of Plea, Request and Order in Spanish
(with Regard to Czech)

Poděkování:

Děkuji své vedoucí práce, PhDr. Daně Kratochvílové, Ph.D., za vedení, zájem, odborné připomínky a všechnen čas, který mi věnovala. Mé poděkovávání patří též mé rodině a blízkým přátelům za pomoc a podporu během studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 3. srpna 2020

.....

Barbora Golombová

Abstrakt v českém jazyce

Vyjádřování prosby, žádosti a rozkazu ve španělštině (s přihlédnutím k češtině)

Cílem této práce je zkoumat jazykové formy pro vyjádření prosby, žádosti a rozkazu ve španělštině s přihlédnutím k jejich českým protějškům. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části práce vycházíme ze základních děl, které daly za vznik moderní teorii zdvořilosti. Tyto poznatky pak slouží jako pragmatický podklad pro zkoumání námi vybraných konstrukcí. Pro analýzu volíme: imperativ, deontické užití infinitivu a gerundia, deontické užití paradigm *hablaré* a *hablo*, performativní užití sloves *mandar* a *ordenar*, performativní užití sloves *pedir*, *rogar* a *suplicar*, tázací konstrukce se slovesem *poder*, tázací konstrukce s *por qué no*, tázací konstrukce s *quieres* a tázací konstrukce s *te importa / importaría que*. Tyto konstrukce teoreticky popisujeme a následně je analyzujeme na korpusu Intercorp v12 a předkládáme jejich české protějšky. Naším záměrem je kvalitativní analýza, přičemž zvláštní důraz klademe na kontext, v němž se dané konstrukce nachází.

Klíčová slova: přání, žádost, rozkaz, zdvořilost, pragmatika

Abstract in English:

The Expression of Plea, Request and Order in Spanish (with Regard to Czech)

The aim of this work is to examine the language forms for expressing a plea, request and order in Spanish, taking into account their Czech counterparts. The work is divided into theoretical and practical part. In the theoretical part of the work we start from the basic works that gave rise to the modern theory of politeness. These findings then serve as a pragmatic basis for the study of our selected structures. For analysis we choose: imperative, deontic use of infinitive and gerund, deontic use of paradigms *hablaré* and *hablo*, performative use of verbs *mandar* and *ordenar*, performative use of verbs *pedir*, *rogar* and *suplicar*, interrogative constructions with verb *poder*, interrogative constructions with *por qué no*, interrogative constructions with *quieres* and interrogative constructions with *te importa / importaría que*. We theoretically describe these constructions and then analyze them on the Intercorp v12 corpus and present their Czech counterparts. Our intention is a qualitative analysis, with special emphasis on the context in which the structure is located.

Key word: plea, request, order, politeness, pragmatics

Obsah

Úvod.....	6
1. Obecně k otázce zdvořilosti v jazyce z hlediska pragmatiky	7
1.1 Počátky teorie zdvořilosti v jazyce	8
1.1.1 J. L. Austin: teorie řečových aktů	8
1.1.2 J. R. Searle.....	10
1.1.3 Klasifikace řečových aktů	11
1.1.4 Nepřímé řečové akty	12
1.1.5 H. P. Grice: kooperační úsilí, konverzační maximy a implikatury	13
1.2 Moderní pojetí teorie zdvořilosti	15
2. Vyjadřování přání, žádosti a rozkazu ve španělštině	19
2.1 Modalita.....	19
2.1.1 Modální význam volní / deontická modalita.....	21
2.2 Vyjádření prosby, žádosti a rozkazu.....	23
3. PRAKTICKÁ ČÁST	28
3.1 Metodologie výzkumu	28
3.1.1 Charakteristika korpusu.....	29
3.2 Imperativ.....	30
3.3 Deontické užití infinitivu a gerundia	33
3.4 Deontické užití paradigmát <i>hablaré</i> a <i>hablo</i>	36
3.5 Performativní užití sloves <i>mandar</i> , <i>ordenar</i>	37
3.6 Performativní užití sloves <i>pedir</i> , <i>rogar</i> , <i>suplicar</i>	39
3.6.1 Pedir	40
3.6.2 Rogar	41
3.6.3 Suplicar.....	43
3.7 Tázací konstrukce se slovesem <i>poder</i>	44
3.8 Tázací konstrukce s <i>por qué no</i>	49
3.9 Tázací konstrukce s <i>quieres</i>	52
3.10 Tázací konstrukce s <i>te importa / importaría que</i>	53
4. Závěr.....	57
5. Resumé v českém jazyce.....	61
6. Resumen en español	62
Bibliografie.....	66

Úvod

Naše práce si klade za cíl objasnit možné způsoby vyjádření žádosti, prosby a rozkazu ve španělštině s přihlédnutím k češtině. Toto téma jsme zvolili zejména z důvodu, že i přes existující obecné předpoklady o jazykových prostředcích vyjádření vůle mluvčího, jsou interpretace a rozlišení mezi jednotlivými konstrukcemi často velmi subjektivní. Rozhodli jsme se proto sami prozkoumat více konstrukcí a vyvodit závěry, které mohou být užitečné především pro nerodilé mluvčí španělštiny při volbě vhodné konstrukce pro danou situaci. Práce je pak rozdělená na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části práce vycházíme ze základních děl autorů J. L. Austina, J. R. Searla a H. P. Gricea, které daly za vznik moderní teorii zdvořilosti, za jejíž zakladatele jsou považováni P. Brownová a S. C. Levinson. Tyto poznatky pak slouží jako pragmatický podklad pro konkrétní jazykové realizace (ne)zdvořilosti v jazyce. Poté se již zabýváme definicí modalit a obzvláště pak deontickou modalitou. Výchozí autoři jsou pro naši práci Čermák a Zavadil (2010), jelikož jejich pohled na modalitu nejlépe vystihuje problematiku vyjádření vůle ve španělském jazyce. Na závěr teoretické části práce vymezujeme konstrukce, jimiž se budeme zabývat v praktické části práce.

V praktické části práce analyzujeme imperativ, deontické užití infinitivu a gerundia, deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo*, performativní užití sloves *mandar*, *ordenar*, performativní užití sloves *pedir*, *rogar*, *suplicar*, tázací konstrukce se slovesem *poder*, tázací konstrukce s *por qué no*, tázací konstrukce s *quieres*, tázací konstrukce s *te importa / importaría que*. Tyto konstrukce pak teoreticky každou zvlášť popisujeme.

Pro analýzu jsme zvolili paralelní korpus InterCorp v12 pro jeho dobré vyhledávací možnosti a možnost analýzy také českých protějšků. Naším cílem není kvantitativní, ale kvalitativní výzkum, počty výskytů proto pro naši práci nejsou nejdůležitějším faktorem. Při analýze jazykového materiálu pro nás hraje velkou roli kontext, který je pro určení míry (ne)zdvořilosti zásadní. Z jazykového materiálu odstraňujeme šumy, které nejsou relevantní pro naši analýzu. Zabýváme se pouze výskyty, které vyjadřují modální význam volní (MVV) a jsou adresovány druhé osobě pro *tú* nebo třetí pro *usted*.

1. Obecně k otázce zdvořilosti v jazyce z hlediska pragmatiky

Podle autorky Escandell (2018[2013]) lze zdvořilost chápat dvěma způsoby, jako soubor společenských norem nebo jako konverzační strategii. Přičemž to, co považujeme za zdvořilé, tedy je v souladu se společenskými normami naší společnosti, může být pro jinou společnost nezdvořilé. (s. 142-144) Uvedeme notoricky známý příklad pohledu do očí, který je v Evropě považován za slušnost, v Asii však nikoliv. „(...) las normas de cortesía forman parte del aprendizaje no sólo de una determinada lengua, sino de una determinada cultura.“¹ (Escandell, 2018, s. 143)

Z lingvistického hlediska je velmi obtížné určit, jaké formy zdvořilé jsou a jaké nikoliv. Escandell (2018 [2013]) uvádí, že jedním z aspektů, ve kterém je vzájemný vztah mezi zdvořilostí a lingvistickými formami zjevnější, je tzv. *sociální deixe (deícticos sociales)*. (s. 143) O té hovoří i Hirschová (2006), která ji definuje následujícím způsobem:

Sociální deixí (která je součástí deixe personální) se rozumí referování k osobám takovou formou, která je specificky podmíněna sociálními rolemi komunikantů, v užším slova smyslu pak referování modifikované pravidly společenského chování vztahujícími se na užívání jazyka, tedy pravidly tzv. řečové etikety. (s. 167)

Podle Escandell (2018 [2013]) společnost svým způsobem kategorizuje své členy na základě makrosociálních vlastností (*propiedades macrosociales*), do kterých spadají charakteristiky jedince (pohlaví, věk, rodinná příslušnost) a získané vlastnosti (postavení, titul a další), a na základě individuálního chování. (s. 143) Každý jedinec se tedy vyjadřuje v závislosti na jeho společenské situaci a na situaci adresáta. Escandell tedy připouští, že zdvořilost pojatá jako společenská norma má užší souvislost s etnologií, antropologií a sociologií než s lingvistikou. (s. 144)

Pragmatika se však podle Escandell (2018 [2013], s. 144) přiklání spíše k druhé interpretaci zdvořilosti, a to jako konverzační strategie, ve které mluvčí používá komunikaci k tomu, aby dosáhl svých úmyslů:

Si convenimos en que la comunicación verbal es una actitud intencional dirigida a lograr un determinado objetivo en relación con otras personas, resulta lógico pensar en que

¹ „(...) normy zdvořilosti jsou součástí učení nejen určitého jazyka, ale také určité kultury.“ (přeloženo autorkou)

el uso adecuado del lenguaje puede constituir un elemento determinante para el éxito del objetivo perseguido.² (Escandell, 2018 [2013], s. 144)

Autorka Escandell (2018 [2013]) míní, že se pod pojmem zdvořilost (*cortesía*) skrývá soubor konverzačních strategií, které mají za cíl omezit nebo se zcela vyvarovat jakýchkoliv konfliktů a udržovat tak dobré společenské vztahy. (s. 145)

1.1 Počátky teorie zdvořilosti v jazyce

Předmětem následujících kapitol je představit základní autory a teorie, které tvoří pilíře pro moderní výzkumy zdvořilosti. Budeme vycházet především z práce J. L. Austina (*How to Do Thing with Words*), J. R. Searla (*A Theory of Speech Acts*), H. P. Gricea (*Logic and conversation*) a navážeme na moderní pojetí zdvořilosti u autorů P. Brownové a S. C. Levinsona (*Some universals in language usage*) a G. Leecha (*Principles of Pragmatics*). Jsme si vědomi, že prací o teorii zdvořilosti je nespočet, pro účel naší práce však postačí představit tyto hlavní představitele.

1.1.1 J. L. Austin: teorie řečových aktů

Austin (1963 [1962]), tvrdí, že veškerá řeč a každá promluva vede k „dělání“ něčeho slovy a znaky (s tím koresponduje název jeho díla). Austin tedy zpochybňuje metafyziku jazyka, která by kladla výrokové tvrzení jako podstatu jazyka a významu. Podle Austina je nutné od sebe odlišovat věty, kterými pouze oznamujeme (konstativy), od vět, kterými přímo konáme. Austin proto rozlišuje mezi performativy a konstativy (1963 [1962], s. 3-6). Konstativy podle Grepla (1986) popisují a vyjadřují nějaký „stav věcí“. (Grepl – Karlík, 1986, s. 31) Performativ pak podle Austina znamená, že vyslovit určitý výrok s sebou nese vykonat čin (performativy nekonstatují, ale konají):

The name is derived, (...), from “perform”, the usual verb with the noun “action”: it indicates that the issuing of the utterance is the performing of an action – it is not normally thought of as just saying something.³ (Austin, 1963 [1962], s. 6-7)

Na rozdíl od konstativů, u performativů nelze určit správnost či nesprávnost výroku, v případě performativů lze určit pouze to, zda bylo performativní sdělení úspěšné (*happy / felicitous*) či neúspěšné (*unhappy / infelicitous*). (Austin, 1963 [1962], s. 12-38)

² „Pokud se shodneme na tom, že verbální komunikace je úmyslný přístup zaměřený na dosažení určitého cíle ve vztahu k ostatním lidem, je logické si myslet, že správné používání jazyka může být určujícím prvkem úspěchu sledovaného cíle.“ (přeloženo autorkou)

³ Název je odvozen (...) od „perform“, což je sloveso, které se běžně pojí s „akcí“: to znamená, že vykonání promluvy je provedení akce – obvykle se to nepovažuje za pouhý akt něco říci. (přeloženo autorkou)

Austin (1963 [1962] , s. 101-113) ve snaze od sebe rozlišit performativní výpovědi od konstativních vytvořil seznam třech základních typů aktů, které jsou základní složkou mluvních aktů, jedná se o:

a) lokuční akt

Lokuční akt označuje samotné užití řeči (vyslovení nedefektní věty v určitém kontextu). Lokuční akt v sobě zahrnuje akt fonetický, akt fatický a akt rhetický. Akt fonetický spočívá v pronášení určitých zvuků. Akt fatický v pronášení určitých slov v souladu s jistými gramatickými pravidly jazyka, například *Tengo un perro* je gramaticky nedefektní věta, která má smysl. Akt rhetický spočívá v pronášení slov s jistým záměrem a referencí – tento akt tedy o něčem vypovídá, například *Dijo que vendría*. Austin za rhetický akt považuje například nepřímou řeč. (Austin, 1963 [1962], s. 96) Všechny akty tedy můžeme produkovat najednou. Uvádíme vlastní příklad, kdy vyslovením věty: *Dijo que vendría*. realizujeme všechny tři akty zároveň – vydáváme zvuky (akt fonetický), pronášíme určitá slova (akt fatický) a reprodukuje za jistým záměrem tato slova (akt rhetický).

Lokuční akt lze poznat pomocí *řekl, že ...*, například *Cierra la ventana*. → *dijo que ...*

b) ilokuční akt

Ilokuční akt vyjadřuje jednání, které realizujeme pronesením onoho výroku (např. slib). Austin zavádí pojem *ilokuční síla* (*illocutionary force*), která uvádí sílu záměru mluvčího. Právě ilokuční síla a kontext jsou důležité pro rozeznání (ne)zdvořilosti v jazyce. Například žádost má jinou ilokuční sílu nežli rozkaz:

¿Te molestaría cerrar la ventana? × ¡Cierra la ventana!

Ilokuční akt lze poznat pomocí *vyjádření stanoviska*, například: *Te ruego que cierres la ventana*. → *le ruega ...*

Zajímavé je pak pojetí autorů Culpepera a Terkourafi (2017, s 13), kteří vnímají pod pojmem *speech act* (řečový akt) spíše synonymum pro ilokuční akt. Austin totiž dle autorů nezdůrazňuje spojování řečových aktů se záměrem mluvčího. Pozdější práce, zejména pak práce Austinova žáka Johna Searla, který se inspiroval Griceovými (1975) myšlenkami, již toto propojení přináší. Řečové akty jsou ztotožňovány s ilokučními akty, které se ztotožňují s realizací záměru mluvčího. (Culpeper – Terkourafi, 2017, s. 13-14) To mělo mít důsledky pro rané práce na lingvistické otázce zdvořilosti.

c) perlokuční akt

Perlokuční akt je v podstatě efekt / čin, který je vyvolán daným výrokiem, může se jednat například o varování posluchače.

Perlokuční akt poznáme pomocí *přesvědčil jsem ho, aby*, například: *Le convencí de que cerrara la ventana. → le convenció*

Austin v případě perlokuce zmiňuje, že vyřčení určitého výroku působí také na pocity, myšlenky či jednání posluchače, mluvčího nebo jiných osob. Tyto účinky lze činit úmyslně, s jistým záměrem. (Austin, 1963 [1962], s. 101)

Saying something will often, or even normally, produce certain consequential effects upon the feelings, thoughts, or actions of the audience, or of the speaker, or of other persons: and it may be done with the design, intention, or purpose of producing them (...).⁴ (Austin, 1963 [1962], s. 101)

Mezi perlokuční akty tedy lze zařadit například zastrašování, vyhrožování, přemlouvání – všechny tyto akty mají přímý dopad na posluchače, například *Me ha hecho matar a un inocente*.

Akt ilokuční a perlokuční mohou působit jistou podobností, oba akty totiž mají společné jisté vyvolávání účinku na posluchače. Akt ilokuční pak reflektuje záměr mluvčího a akt perlokuční odráží účinky výroků na posluchače. Pokud však v případě ilokučního aktu nedosáhneme účinku, může to být proto, že ilokuční akt nebyl proveden úspěšně, jinými slovy, že posluchač nepochopil význam a platnost lokuce. Porozumění je tedy základním předpokladem pro zdařilý ilokuční akt.

Ilokuční i perlokuční akty vyvolávají účinky, každý ale v jiném slova smyslu. Austin (1963 [1962]) uvádí na příkladu *I name this ship the Queen Elizabeth*⁵ (s. 116), že v tomto případě ilokučního aktu jsou „normálním“ způsobem přivozeny určité stavy věcí (přirozený průběh událostí). (s. 115-116) Jde tedy o performativní výpověď, jejichž vyslovením něco zároveň činíme (křtíme loď). Aby byl performativ zdařilý, nestačí pouze výrok vyslovit, je nutné splnit jisté podmínky pro zdařilý performativ. (Austin, 1963 [1962], s. 14-15)

1.1.2 J. R. Searle

J. R. Searle (1969) jak již bylo zmíněno, navazuje na Austinovu práci a důkladněji propracovává řečové akty a také formalizuje podmínky zdařilosti (*felicity conditions*),

⁴ Vyřčení něčeho často nebo dokonce běžně vede k určitým následným účinkům na pocity, myšlenky nebo činy posluchačů, mluvčího nebo jiných osob: a to může být provedeno plánovaně, s úmyslem a za účelem tyto účinky vyvolat. (...). (přeloženo autorkou)

⁵ Křtím tuto loď na jméno Queen Elizabeth (přeloženo autorkou)

kteře jsou důležitě pro to, aby byl ilokuční akt mluvčího úspěšný. Searle rovněž rozlišuje mezi ilokuční silou, která indikuje sílu komunikačního záměru mluvčího a propozičním obsahem.

Uvedeme vlastní příklad:

Quiero que limpies tu cuarto.

Za propoziční obsah lze považovat *limpiar el cuarto* (uklidit pokoj) a sloveso *querer* za indikátor ilokuční síly, které v této direktivní podobě značí vysokou míru ilokuční síly, a tedy velmi explicitní záměr mluvčího na uskutečnění jeho žádosti posluchačem. Ve španělštině nám ilokuční sílu navíc indikuje subjunktiv, který obsahuje modální význam volní, je tedy explicitním vyjádřením postoje mluvčího.

Podle Searla (1969) ilokuční síla tedy indikuje, s jakou účinností je propoziční obsah myšlen. Prostředky, které nám indikují ilokuční sílu, jsou například přízvuk, slovosled, slovesný způsob, interpunkce a další lexikální prostředky, které mohou ilokuční sílu zjemnit, nebo naopak zesílit. Ilokuční síla spolu s širším kontextem tedy hraje významnou roli pro vyjadřování (ne)zdvořilosti. (Searle, 1969, s. 30)

Searle (1969) navazuje na Austinovu klasifikaci řečových aktů a jeho podmínky pro zdařilé performativy, které jsou nutné pro zdařilý řečový akt a zároveň spoluutvářejí ilokuční sílu. Pro Searla, na rozdíl od Austina, podmínky zdařilosti nejsou pouze dimenze, na nichž se promluva může „pokazit“, ale jsou společnými konstituenty různých illokučních sil. (Levinson, 1983, s. 238-239)

Searle (1969) do podmínek zdařilosti řadí: propoziční obsahové podmínky (*propositional content rule*), které mají za cíl omezit propoziční obsah výroku; přípravné podmínky (*preparatory rules*), které se zabývají reálnými předpoklady každého illokučního aktu; podmínky upřímnosti (*sincerity rule*), které utváří nezbytné přesvědčení, pocity a úmysly mluvčího, podle toho, co je náležité pro jednotlivé druhy jednání; a nezbytné podmínky (*essential rule*), které předpokládají, že mluvčí i posluchač považují výpověď za performativní (když mluvčí něco slibuje, tak mluvčí i posluchač rozumí, že se jedná skutečně o slib).⁶ (s. 62-67)

1.1.3 Klasifikace řečových aktů

Austin (1963 [1962], s. 150) klasifikoval řečové akty na: *verdiktivy* (vynášení verdiktu), *exercitivy* (uplatňování vlivu, moci, práva – např. odsoudit někoho), *komisivy* (slibování,

⁶ viz Searlovo schéma (Searle, 1969, s. 66-67), ve kterém autor systematicky popisuje jednotlivé podmínky

zavazování mluvčího k něčemu), *behavitivy* (vyjadřování postojů, reakce na chování jiných) a *expozitivity* (vysvětlování skutečnosti, argumentování).

Na tuto klasifikaci opět reaguje Searle (1976, s. 1) a vytváří typologii řečových aktů, které klasifikuje na *asertivy*, *direktivy*, *komisivy*, *expresivy* a *deklarativy*.

Podle Searla (1976, s. 11) mají direktivy jako ilokuční záměr něčeho dosáhnout, pokusit se přimět k něčemu adresáta výpovědi:

The illocutionary point of these consists in the fact that they are attempts (...) by the speaker to get the hearer to do something. They may be very modest 'attempts' as when I invite you to do it or suggest that you do it, or they may be very fierce attempts as when I insist that you do it.⁷ (Searle, 1976, s. 11)

Vzhledem k charakteru naší práce je předmětem našeho zájmu především kategorie direktivů, které podle Palmera (1986, s. 13) do značné míry odpovídají deontické modalitě (viz kapitola 2.1.1).

1.1.4 Nepřímé řečové akty

Podle Searla (1969) jsou nepřímé mluvní akty (*indirect speech acts*) zdvořilejší nežli mluvní akty přímé. Použitím nepřímého mluvního aktu mluvčí explicitně nevyjádří svou žádost, ale nepřímě na ni poukáže tak, že by se adresát žádosti mohl dovědět reálného záměru mluvčího. (1969, s. 68-69)

Pro vysvětlení představíme námi smyšlenou situaci: představme si okolnost, že mluvčí jde s adresátem do restaurace na oběd a mluvčí při placení pronese: *He olvidado mi cartera en casa*. Je zjevné, že očekává od adresáta, že mu peníze vypůjčí nebo že ho na oběd pozve. Pokud by však adresát mlčel, znamenalo by to, že by se mluvčí mohl dostat do nepříjemné situace, kdy by adresátovi preformuloval svou prosbu více explicitně, aby mu adresát vyhověl. Naproti tomu skutečnost, že by mluvčí vyřkl svou prosbu pomocí imperativu *¡Préstame el dinero!*, působí velmi nezdvořile, ačkoliv má tato výpověď díky imperativu mnohem silnější ilokuční sílu.

Čím zdvořilejší tedy mluvčí je, tím je tedy zpravidla jeho formulace žádosti nepřímější. Zároveň zde ale hrozí skutečnost, že pokud bude mluvčí až příliš nepřímý, méně empatický posluchač by se nemusel dovědět zakódované žádosti, a nezáměrně by tedy mluvčímu nevyhověl.

⁷ Jejich ilokuční bod spočívá v tom, že se jedná o pokusy (...) mluvčího přimět posluchače, aby něco udělal. Může jít o velmi skromné „pokusy“, jako když vás k něčemu vybízím nebo navrhuji, abyste něco udělal, nebo to mohou být velmi urputné pokusy, jako když na něčem trvám, abyste to udělal. (přeloženo autorkou)

Podle Joaquína Garrido Mediny (1999) je shoda mezi větnými typy a základními typy aktů hlavním předpokladem pro považování syntaktických vlastností větných typů jako ukazatele ilokuční síly. Garrido Medina však konstatuje, že ne vždy dochází ke shodě mezi typem věty a druhem řečového aktu. „Ni la oración imperativa representa siempre órdenes, ni la interrogativa preguntas.“.⁸ (1999, s. 3887) Například *Aquí no se come* vyjadřuje imperativní význam, přestože je forma této konstrukce běžná pro deklarativy.

1.1.5 H. P. Grice: kooperační úsilí, konverzační maximy a implikatury

Herbert Paul Grice (1913-1988) byl britský filosof jazyka, který se věnoval především pragmatice a sémantice, a svou teorií konverzačních implikatur umožnil jistý základ pro další zkoumání teorie zdvořilosti. Jeho teorie konverzačních implikatur předpokládá, že naše konverzace jsou postaveny na kooperačním úsilí a každý účastník konverzace sleduje svůj vlastní záměr, G. Leech (1983) pak tento princip kooperace doplňuje o princip zdvořilosti (1.2).

Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged.⁹ (Grice, 1975, s. 45)

Grice (1975, s. 45-48) tento obecný princip poté specifikuje vymezením čtyř základních konverzačních maxim:

- *Maxima kvantity*

Vztahuje se k množství informací, které mají být poskytnuty, a pod něj spadají následující maxima:

- a) Učiňte svůj příspěvek tak informativní, jak je požadováno.
- b) Nečiňte svůj příspěvek více informativní než je nutné.

- *Maxima kvality*

Do kategorie kvality spadá supermaxima – „Try to make your contribution one that is true“¹⁰ (Grice, 1975, s. 46) a další dvě konkrétní maximy:

- a) Neříkejte to, o čem si myslíte, že je nepravdivé.
- b) Neříkejte to, o čem nemáte dostatečné důkazy.

- *Maxima relevance*

⁸ „Ani imperativní věta nepředstavuje vždy rozkazy, ani tázací věta nepředstavuje vždy otázky.“ (přeloženou autorkou)

⁹ „Učiň svůj příspěvek do promluvy takovým, jak je požadováno ve fázi, ve které k němu dochází, podle přijatého účelu nebo směru konverzace, do které jsi zapojen.“ (přeloženo autorkou práce)

¹⁰ „Snažte se, aby váš příspěvek byl pravdivý“ (přeloženo autorkou)

Grice do této kategorie řadí pouze jednu maximu, a to „Be relevant“¹¹ (Grice, 1975, s.46).

- *Maxima způsobu*

V kategorii způsobu Grice chápe, že se netýká (jako předchozí kategorie) toho, *co* se říká, ale spíše s toho, *jak* to má být řečeno, zahrnuje supermaximu – „Be perspicuous“¹² (Grice, 1975, s. 46) – a další maximy, jako například:

- a) Vyvarujte se výrazovým nejasnostem (*avoid obscurity*) (s. 46).
- b) Vyhněte se víceznačnosti (*avoid ambiguity*) (s. 46).
- c) Buďte struční (vyhněte se zbytečnému prodlužování) (*be brief*) (s. 46).
- d) Mluvte uspořádaně (*be orderly*) (s. 46).

Grice (1975, 45-47) zmiňuje, že existují různé druhy dalších maxim (estetického, sociálního nebo morálního charakteru), jako například „Be polite“¹³ (s. 47), které účastníci běžně pozorují při rozhovorech, a mohou také vytvářet nekonvenční implikatury. Grice dodává, že konverzační maximy a konverzační implikatury s nimi sdružené jsou však spojeny s konkrétními účely, pro které je řeč přizpůsobena tak, aby sloužila, řeč je tedy primárně využívána k účelnosti:

The conversational maxims, however, and the conversational implicatures connected with them, are specially connected (...) with the particular purposes that talk (...) is adapted to serve and is primarily employed to serve. I have stated my maxims as if this purpose were a maximally effective Exchange of information; the specification is, of course, too narrow, and the scheme needs to be generalized to allow for such general purposes as influencing or directing the actions of others.¹⁴ (Grice, 1975, s. 47)

Grice (1975) představuje určitou podtřídu nekonvenčních implikatur, které nazývá konverzační implikatury, které jsou v podstatě spojené s určitými obecnými rysy diskursu. Konverzační implikatury iniciuje porušení konverzačních maxim. Konverzační implikatury adresátovi umožňují pochopit a porozumět zamýšlenému obsahu výpovědi, přestože záměr mluvčího nebyl explicitně řečen (s. 43-53), tedy i v případě, že mluvčí porušil některé z konverzačních maxim, například vyřčením *Yo no lo veo así, pero se dice que ...* mluvčí porušil maximy kvality. Ukázkou porušení maxim v jazyce jsou například

¹¹ „Bud’te relevantní“ (přeloženo autorkou)

¹² „Mluvte jasně a srozumitelně“ (přeloženo autorkou)

¹³ „Bud’te zdvořilí“ (přeloženo autorkou)

¹⁴ Konverzační maximy a konverzační implikatury s nimi spojené jsou však obzvlášť spojeny (...) s konkrétními účely, pro které je řeč (...) přizpůsobena tak, aby sloužila, a je to jejím primárním účelem. Uvedl jsem své maximy, jako by představovaly maximálně efektivní výměnu informací; specifikace je samozřejmě příliš omezená a schéma muselo být zobecněno, aby umožňovalo takové obecné účely, jako je ovlivňování nebo řízení akcí ostatních. (přeloženo autorkou)

metafory. Uvedeme vlastní příklad se španělskou frází *Tener algo en la punta de la lengua*, kdy tato fráze bude z převážné většiny pochopen jako metafora (český ekvivalent: *Mít něco na jazyku*), kontext ale vždy hraje rozhodující roli pro správnou interpretaci. Představíme-li si situaci, kdy obědváme s přáteli v restauraci a autor tohoto výroku právě dojedl a zjevně ho něco pálí v ústech na špičce jazyku, nejspíš kvůli alergické reakci, pak by vyřčení takového výroku zcela splňovalo Griceovy maximy.

P. Brownová a S. C. Levinson (1987) předpokládají, že Griceovy maximy představují ideální stav, ve kterém ale není prostor pro správné vyjádření zdvořilost, podle autorů jsou to právě odchylky od těchto maxim, které vedou k aktům, jako jsou například ty zdvořilostní. „Politeness principles are, however, just such principled reasons for deviation.“¹⁵ (Brown – Levinson, 1987, s. 5) Zdvořilost tedy podněcuje k získání další konkrétní implikatury týkající se zdvořilostních záměrů řečníka.

1.2 Moderní pojetí teorie zdvořilosti

Nyní se již budeme věnovat modernímu pojetí teorie zdvořilosti v jazyce, za jejichž zakladatele se považují P. Brownová a S. Levinson se svým dílem *Politeness. Some universals in language usage* (1987), které se ve značné míře opírá o tradiční teorie, které jsme představili v předchozí kapitole. Dále také zmíníme princip zdvořilosti (*Politeness Principle*) v pojetí G. Leecha (1983), který navazuje na Griceův kooperační princip.

Zdvořilost je podle Brownové a Levinsona nástrojem pro minimalizování možnosti ohrožení tváře a tím i prostředkem pro eliminování možného vzniku konfliktu mezi účastníky promluvy.

Zakladatelem teorie tváře je E. Goffman, který oproti následníkům této teorie, chápe pod pojmem tváře tvář svou vlastní – tvář vykonavatele mluvního aktu, nebere tedy ohled na tváře ostatních aktérů promluvy jako Brownová a Levinson.

The term *face* may be defined as the positive social value a person effectively claims for himself by the line others assume he has taken during a particular contact. Face is an image that others may share, as when a person makes a good showing for his profession or religion by making a good showing for himself.¹⁶ (Goffman, 1967, s. 5)

¹⁵ „Zdvořilostní principy jsou však jen zásadové důvody pro odchylky.“ (přeloženo autorkou)

¹⁶ „Termín tváře může být definován jako pozitivní společenská hodnota, kterou si člověk nárokuje podle postoje, který ostatní předpokládají že mluvčí zaujímá během určitého kontaktu. Tvář je obraz, který mohou ostatní sdílet, jako když člověk vykazuje dobré chování pro svou profesi nebo náboženství tím, že sebe sama staví do dobrého světla.“ (přeloženo autorkou)

Goffmanovo pojetí tváře je tedy vyobrazením sebe sama, nebere tak v potaz tvář adresáta výpovědi, proto se v naší práci budeme dále zabývat pojetím tváře Brownové a Levinsona.

Autoři Brownová a Levinson zmiňují, že v jejich terminologii výraz *tvář* (*face*) kromě toho, že navazuje na Goffmanův termín tváře, také souvisí s lidovým rčením *losing face* (*ztratit tvář*). (Brown – Levinson, 1987, s. 61) Z toho tedy vyplývá, že tvář je něco, co mluvčí může získat, ztratit, ale hlavně něco, co musí brát neustále v potaz při sociální interakci.

Thus face is something that is emotionally invested, and that can be lost, maintained, or enhanced, and must be constantly attended to in interaction. In general, people cooperate (and assume each other's cooperation) in maintaining face in interaction, such cooperation being based on the mutual vulnerability of face.¹⁷ (Brown – Levinson, 1987, s. 61)

Je tedy v zájmu všech účastníků promluvy spolupracovat a zachovávat si tak vzájemně tvář, která je podle autorů zranitelná.

Brown – Levinson pak rozlišují mezi pozitivní (*positive face*) a negativní tváří (*negative face*). Přičemž pozitivní tvář znamená, že mluvčí touží být svým okolím pochopen, obdivován, zkrátka je jeho záměrem pozitivní odezva od svého okolí. (Brown – Levinson, 1987, s. 62) Negativní tváří se pak myslí přání mluvčího, aby jeho přání ostatní respektovali, splnili.

Na základě rozlišování pozitivní a negativní tváře Brown – Levinson kategorizují také pozitivní a negativní zdvořilost. Pozitivní zdvořilost je pak spojena se zachováním pozitivní tváře adresáta a je běžnější spíše pro familiárnější prostředí, jde například o lichotky, vyjádření uznání atd. Pro vyjádření pozitivní zdvořilosti je pak běžné například zveličování (*¿Qué comida más rica del mundo!*), projevení zájmu o posluchače (*¿Estás bien? Hay una presión muy mala para la salud.*), používání interních pojmů (v orig. *in-group identity markres*) a dalších strategií, kterým nebudeme věnovat více prostoru v naší práci.¹⁸

Podle autorů mají tvář jak mluvčí, tak posluchač, proto jednotlivé akty mohou ovlivňovat tváře obou účastníků promluvy, a to jak tvář pozitivní, tak i tu negativní (například mluvčí vyjádří omluvu, kterou posluchač nepřijme). Brownová a Levinson

¹⁷ „Tvář je tedy něčím, co je emocionálně investováno a co může být ztraceno, udržováno nebo vylepšeno a musí být neustále v interakci. Obecně lidé spolupracují (a předpokládají vzájemnou spolupráci) při udržování tváře v interakci, přičemž taková spolupráce je založena na vzájemné zranitelnosti tváře.“ (přeloženo autorkou)

¹⁸ Více o strategiích pozitivní zdvořilosti v Brown – Levinson (1987), s. 101-129

specifikují jednotlivé akty ohrožující tvář (*kinds of face threatened*), mezi nimi zmiňují například vyjádření žádosti, prosby, návrhu, rady, upozornění, slibu, nabídky a dalších. (Brown – Levinson, 1987, s. 65-67)

Vzhledem k povaze naší práce, je naším cílem představení především negativní zdvořilosti, ve které mluvčí ovlivňuje negativní tvář posluchače, a to tak, že je cílem mluvčího uspokojení svých vlastních potřeb, kterým se posluchač musí podřídit, což ohrožuje posluchačovu negativní tvář. Jakkoliv se nyní může označení *negativní zdvořilost* jevit jako oxymóron, autoři Brownová a Levinson definují různé strategie, pomocí kterých mluvčí vyjadřuje úctu k posluchači a snižuje dopad na posluchačovu negativní tvář. Zdvořilost je tedy jakousi strategií jak neohrozit posluchačovu negativní tvář. Jako příznačnou strategii pro vyjádření negativní zdvořilosti autoři uvádějí užití konvenční nepřímosti: *Be conventionally indirect* (Brownová – Levinson, 1987, s. 132) Nepřímé konstrukce pro vyjádření vůle mluvčího zkoumáme v praktické části naší práce.

Podle Leech (1983) je vztah mezi mluvčím a adresátem určující pro výběr prostředků pro vyjádření určité výpovědi. Cíle komunikace lze podle Leech vyjádřit

G. Leech (1983, s. 132) formuloval šest maxim zdvořilosti:

1. **maxima taktu** (*tact maxim*) – snižuje neprospěch druhého a maximalizuje jeho prospěch;
2. **maxima velkorysosti** (*generosity maxim*) – minimalizuje svůj prospěch a maximalizuje prospěch druhého;
3. **maxima ocenění** (*approbation maxim*) – minimalizuje kritiku druhého a maximalizuje kritiku sebe sama;
4. **maxima skromnosti** (*modesty maxim*) – minimalizuje chválu sebe sama, maximalizuje chválu druhého;
5. **maxima souhlasu** (*agreement maxim*) – minimalizuje svůj nesouhlas a maximalizuje svůj souhlas s jiným;
6. **maxima pochopení** (*sympathy maxim*) – minimalizuje nepochopení a maximalizuje soucítění s druhým. (s. 132)

Leech (1983) dodává, že důležitost těchto maxim není stejná, například maxima taktu je podle Leech mocnější než maxima velkorysosti. Leech se tedy domnívá, že se zdvořilost jako taková orientuje více na adresáta než na mluvčího. (s. 133)

Leech (1983) rovněž rozlišuje mezi relativní (*relative politeness*) a absolutní zdvořilostí (*absolute politeness*). (s. 83-84) Relativní zdvořilost se podle autora užívá v závislosti na společenském postavení mluvčích. Absolutní zdvořilost je pak

charakteristika konkrétních aktů, podle Leecha lze kategoricky určit akty, které jsou zdvořilé, a ty, které jsou nezdvořilé: „Some illocutions (eg orders) are inherently impolite, and others (eg offers) are inherently polite.“¹⁹ (Leech, 1983, s. 83) Toto tvrzení považujeme za problematické, protože stejně jako není zcela možné jednoznačně kategorizovat typické formy pro vyjádření jednotlivých řečových aktů, není ani možné jednoznačně kategorizovat výrazy na zdvořilé a nezdvořilé. Kdyby tomu tak bylo, nehrál by pro naši praktickou část práce tak důležitý význam kontext, ve kterém se jednotlivé konstrukce vyskytují.

¹⁹ „Některá ilokuce (např. rozkazy) jsou ze své podstaty nezdvořilé a jiné (např. nabídky) jsou ze své podstaty zdvořilé.“ (přeloženo autorkou)

2. Vyjadřování přání, žádosti a rozkazu ve španělštině

V předchozích kapitolách jsme představili základní pilíře, které tvoří teorii zdvořilosti, jde tedy o jakýsi pragmatický podklad, který motivuje mluvčího pro následné jazykové vyjádření zdvořilosti v jazyce, které je předmětem této části práce. V naší práci se věnujeme vyjádření zdvořilost v psaném jazyce, kde nám určení míry (ne)zdvořilosti komplikuje nemožnost znalosti intonace, která hraje zásadní roli pro interpretaci postoje a psychického rozpoložení mluvčího.

RAE (2011, s. 476) pro fonetické vyjádření vůle mluvčího, které je nejdůležitější pro správnou interpretaci, používá označení *entonación imperativa*. Ani z fonetického rozboru výpovědi však nejsme vždy schopni rozlišovat mezi zdvořilou otázkou, prosbou či rozkazem. Čermák (2015) například zmiňuje tázací konstrukci *¿Por qué no te sientas?*, pomocí které se mluvčí neptá, ale zdvořile vyzývá posluchače, aby se posadil. (s. 176-182) Pro naši práci proto bude velmi důležitá znalost kontextu, ve kterém se vybrané konstrukce budou nacházet.

Zdvořilost lze v jazyce vyjádřit různými prostředky, které mluvčí volí v závislosti na svém postoji k sdělované výpovědi. Ve španělštině lze zdvořilost obecně vyjádřit slovesným způsobem (modalitou), lexikálními a suprasegmentálními prostředky. Podle Čermáka a Zavadila (2010) je „výpovědní modalita vždy vázaná na psychické postoj eminenta k obsahu sdělované výpovědi“ (s. 250), které eminent dává najevo užitím suprasegmentálních prostředků, jež jsou povinnou součástí veškerých výpovědí a prostředky lexikálními, jež mají spíše komplementární povahu. (Čermák – Zavadil, 2010, s. 250) Proto považujeme za nezbytné věnovat následující kapitolu samotné modalitě, která nám poslouží jako teoretický základ pro následné popisování konkrétních konstrukcí pro vyjádření prosby, žádosti a rozkazu ve španělštině.

2.1 Modalita

Palmer (1986) při popisu modalit rozlišuje mezi objektivní a subjektivní modalitou. Tradiční logika, ve které má modalita své kořeny, se však podle Palmera zaměřovala především na tu objektivní, která v sobě nezahrnovala mluvčího. Palmer považuje modalitu spíše za subjektivní: „Modality in language, especially when marked grammatically, seems to be essentially subjective (...) Modality could, that is to say, be

defined as the grammaticalization of speakers' (subjective) attitudes and opinions."²⁰ (Palmer, 1986, s. 16)

Palmer pak modalitu dělí na epistemickou a deontickou. Epistemická vyjadřuje stupeň jistoty mluvčího o pravdivosti svého výroku. Deontická modalita pak podle Palmera vyjadřuje míru vůle mluvčího. Palmer uvádí příklad anglických sloves *may* (pro vyjádření epistemické modality) a *must* (pro vyjádření deontické modality). (Palmer, 1986, s. 11)

Palmer epistemickou modalitu dále klasifikuje na: *declaratives* (deklarativy), *judgments* (úsudky), *evidentials* (evidenciály), *interrogatives* (interogativy). Do deontické modality klasifikuje: *directives* (direktivy), *commissives* (komisivy), *volitives* (volitivy) a *evaluatives* (evaluativy). (Palmer, 1986) Příklady realizace těchto typů modality ve španělštině a češtině zachycuje následující tabulka, kterou přebíráme z Kratochvílová (2014, s. 60):

Epistemická modalita		
Deklarativ	<i>Trabaja.</i>	„Pracuje.“
Úsudek	<i>Tal vez trabaje. / Trabajará. / Puede estar trabajando. / Creo que trabaja. / No creo que trabaje.</i>	„Možná pracuje.“ / „Asi bude pracovat.“ / „Může pracovat.“ / „Myslím, že pracuje.“ / „Nemyslím, že by pracoval.“
Interogativ	<i>¿Trabaja?</i>	„Pracuje?“
Deontická modalita		
Direktiv	<i>Tienes que trabajar. / Debes trabajar.</i>	„Musíš pracovat.“
Imperativ	<i>¡Trabaja!</i>	„Pracuj!“
Komisiv	<i>Te prometo que mañana trabajarás.</i>	„Slibuji ti, že zítra budeš pracovat.“
Volitiv	<i>Quiero que trabajes.</i>	„Jsem rád, že pracuješ.“
Evaluativ	<i>Me alegro de que trabajes.</i>	„Jsem rád, že pracuješ.“

Tabulka 1: Palmerova klasifikace modality.

Kratochvílová (2014) této kategorizaci (Palmerově koncepci – jak ji autorka nazývá), vytýká značnou nekoherenci, výrazové prostředky se podle autorky v Palmerově podání „pohybují od morfologických přes suprasegmentální až po lexikální, od systémových po nesystémové“ (s. 60). Autorka však vyzdvihuje univerzálnost jeho pojetí a jednotnost terminologie, která podle ní usnadňuje studium modality napříč jazyky, zároveň se ale obává, že tato na první pohled výhodná univerzálnost Palmerova členění může vést k zjednodušování celé problematiky. (Kratochvílová, 2014, s. 60)

²⁰ „Modalita v jazyce, zejména pokud je gramatikalizována, se jeví být v zásadě subjektivní (...) Modalita by mohla být definována jako gramatikalizace (subjektivního) postoje a názoru mluvčího.“ (přeloženo autorkou)

Problematický se také zdá být Palmerův (1986) popis deklarativů a imperativů jako nepříznakových zástupců deontického a epistémického systému: „the Imperative is best seen as the unmarked member of the deontic system, or rather of the Directive subsystem, just as the Declarative is the unmarked member of the epistemic system“²¹ (1986, s. 108). Kratochvílová považuje za nelogické, že Palmer ve své klasifikaci spatřuje právě imperativ jako protějšek deklarativu v rámci deontické modality. Přičemž autorka dodává, že primární funkcí imperativu („a dost možná jedinou“) je právě vyjádření vůle. Kratochvílová dodává, že se jí kategorie deklarativ a imperativ jeví být spíše protikladné. (Kratochvílová, 2014, s. 25)

Čermák – Zavadil (2010) modalitu definují „jako psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti výpovědi.“ (s. 249) Podle Čermáka – Zavadila (2010, s. 249-250) lze modalitu v rovině výpovědi vyjádřit suprasegmentálními prostředky (intonací) a lexikálními prostředky (pragmatickými markátory), které lze vzájemně kombinovat. Pro vyjádření modality v rovině věty pak autoři navíc zmiňují slovesné způsoby (mody). Autoři ve svém pojetí chápou modus jako funkci, kterou disponuje jazyk, tato funkce pak morfologicky vyjadřuje určitý modální význam. Na rozdíl od univerzálního pojetí modality v případě Palmera, se autoři Čermák – Zavadil zaměřují výhradně na španělštinu, díky čemuž je jejich popis komplexnější a jednoznačnější. Čermák – Zavadil (2010) klasifikují modální významy (MV) na základě třech základních složek lidské psychicky – rozumu, citu a vůle. (Čermák – Zavadil, 2010, s. 248-249). Autoři pak rozlišují MV reálný, MV potenciální, MV tázací, MV hodnotící a MV volní. Vzhledem k povaze naší práce je pro nás stěžejní modalita deontická / MV volní, kterou blíže popíšeme v kapitole 2.1.1.

2.1.1 Modální význam volní / deontická modalita

Univerzálně užívanému termínu deontická modalita (srov. Palmer 1986) v pojetí Zavadila – Čermáka (2010) rámcově odpovídá modální význam volní.

Modální význam volní (MVV) bude pro tuto práci stěžejní, jakožto jeden z nástrojů pro vyjádření prosby, žádosti a rozkazu. Podle Čermáka – Zavadila (2010) MVV charakterizuje obsah výpovědi jako předmět vůle, kterou lze podle autorů pojmout subjektivně (rozkaz, přání, úmysl), nebo objektivně (nutnost). (s. 249)

²¹ „Imperativ je nejlépe vnímán jako nepříznakový člen deontického systému nebo spíše podsystému direktiv, stejně tak, jako je deklarativ nepříznačným členem epistémického systému“ (přeloženo autorkou)

V návaznosti na MV volní, Čermák – Zavadil rozlišují lexikální pojmenování psychického postoje mluvčího (LM), které řídí modální význam výpovědi. Autoři tyto LM s modálním významem volním odlišují podle způsobu pojetí vůle na výrazy vyjadřující vůli pojatou subjektivně a objektivně. Do skupiny subjektivně pojaté vůle řadí výrazy žadací (*pedir, rogar, suplicar* a další jejich synonyma, jak slovesné, tak neslovesné), výrazy přací (*desear, mandar, ordenar, querer* a jejich synonyma) a výrazy intenční (*intentar, esforzarse* a další jejich synonyma). Objektivně pojatá vůle je pak vyjádřena pomocí tzv. výrazů nutnosti (*es necesario, necesitar* a další jejich synonyma). (Čermák – Zavadil, 2010, s. 263)

Deontickou modalitu / MVV lze podle RAE vyjádřit také pomocí příslovčí a příslovečných konstrukcí. Tyto konstrukce podle RAE podřizují pravdivost výroků vnějším podmínkám souvisejícím s potřebou, povinností nebo jinými normativními faktory. RAE uvádí konstrukce jako: *necesariamente, obligatoriamente, indefectiblemente, con seguridad, por narices, sin remedio, pese a quien pese a a pesar de los pesares*. (RAE, 2009, s. 2352)

Podle Čermáka – Zavadila (2010) lze vůli vyjádřit apelově i neapelově. Vůle orientovaná apelově vyjádřená imperativem se vztahuje přímo k adresátovi výpovědi, například: *María, ven. (Marie, pojd' sem)*. Neapelově orientovaná vůle je pak vyjádřena deziderativem, u kterého není vyjádřen adresát a agens není totožný s adresátem, například *Que María venga (Ať sem Marie přijde)*. Autoři tedy rozlišují mezi MV volním imperativním a MV volním deziderativním. (Čermák; Zavadil, 2010, s. 252)

2.2 Vyjádření prosby, žádosti a rozkazu

Cílem této kapitoly je specifikovat jazykové možnosti mluvčího pro vyjádření prosby, žádosti a rozkazu ve španělštině s přihlédnutím k češtině. Konkrétněji klasifikovat jednotlivé konstrukce na typy spojení pro vyjádření prosby, žádosti a rozkazu se pak pokusíme v praktické části práce, a to na základě zkoumaného jazykového materiálu.

Jak už jsme nastínili v kapitole 2.1.1, vyjádření prosby, žádosti a rozkazu je z jazykového hlediska realizace MV volního. V případě vyjádření prosby autoři Grepl a Karlík (1986) zmiňují, že „k interakčním podmínkám prosby patří to, že je mluvčí ve chvíli mluvního aktu zpravidla v závislém postavení na adresátovi a že si je toho vědom. [...] Sama vůle mluvčího je pro splnění prosby faktorem málo závažným. Splnění prosby je plně závislé na vůli a ochotě adresáta“. (Grepl – Karlík, 1986, s. 72) Mluvčí má tedy velký osobní zájem na tom, aby byla prosba vyslyšena, zároveň však nechce „ohrozit svou tvář“ (viz kapitola 1.2), proto může používat i různé prostředky pro zjemnění obsahu výpovědi.

RAE (2009) pro španělštinu například zmiňuje *condicionales de cortesía*, které spadají mezi ilokuční konstrukce, které mají za cíl zmírnit jistým zdvořilým výrazem prosbu mluvčího, která by jinak na adresáta této prosby mohla působit příliš direktivně, jde například o tyto konstrukce: *si no le importa, si no es mucho pedir, si les parece bien a ustedes, si me perdona la molestia, si me permite la indiscreción, si no interrumpo, si me hace usted el favor, si fuera tan amable* atd. (RAE, 2009, s. 3553)

Explicitní formou pro vyjádření prosby v češtině je konstrukce performativního slovesa se spojkou *aby* nebo *kdyby*, například *Prosím tě, abys / kdybys mi podal tašku*. (Grepl – Karlík, 1986, s. 72) Ve španělštině pak po této konstrukci následuje subjunktiv:

Por el amor que te tengo te pido que no lo hagas.

Pro lásku, kterou k Tobě chovám, Tě žádám, abys to nedělala.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Juan Marsé – Caligrafía de los sueños. Podtrženo autorkou práce; překlad: Marie Jungmannová).

Výraz *por favor* jakožto autonomní konstrukce se pak podle RAE používá, mimo jiné, také v imperativních prohlášeních, nebo v tázacích větách, které jsou interpretovány jako prosby. (RAE, 2009, s. 3122) Ani výraz *por favor* tedy bez ohledu na kontext nelze kategorizovat jako prostředek pro vyjádření zdvořilosti v jazyce, protože jeho funkce může být velmi variabilní. Funkce a užití této konstrukce jsou velmi rozsáhlé, a to jak

v češtině, tak ve španělštině, nejsou však předmětem obsahu naší práce, proto jim nebudeme věnovat větší pozornost.

Prosby jako takové se pak podle autorů Grepla a Karlíka (1986) v češtině běžně vyjadřují indirektně, tedy nepřímou, což je v souladu s teorií zdvořilosti, kterou jsme nastínili v kapitole 1.1.4. Autoři pak konkrétně pro češtinu zmiňují užívání interogativní formy s modálním slovesem *moci*, které „tematizuje předpoklad mluvčího o možnosti adresáta prosbu splnit.“ (Grepl – Karlík, 1986, s. 73) Interogativní forma s kondicionálem je podle Grepla a Karlíka výraz nejistoty mluvčího o tom, zda adresát bude ochoten jeho prosbu uskutečnit. (1986, s. 73) V češtině se pak zcela běžně tato konstrukce nachází v záporu, pro španělštinu to však úplně běžné není:²²

—¿Me podés decir qué es lo que tanto te molesta?

„Nemohl bys mi alespoň vysvětlit, co tě tak naštvalo?“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Jorge Bucay; Silvia Salinas Marsé – Amarse con los ojos abiertos. Podtrženo autorkou práce; překlad: Ilona Staňková).

Existují také další prostředky, kterými lze zjemnit obsah výpovědi. Ve španělštině je pro tyto zjemňující prostředky označení *recursos mitigadores* (mitigační prostředky). Touto problematikou se zabývala Kratochvílová (2016), která na jazykovém materiálu v korpusu zkoumala výskyt a charakteristiku zdrobnělin a jejich mitigační funkce při vyjadřování žádosti, prosby a rozkazu ve španělštině. Autorka zmiňuje, že mezi faktory, které přispívají k výskytu těchto tvarů, patří ludický charakter (*carácter lúdico*) řeči a přítomnost dítěte v komunikačním aktu (*child-centered speech*).

Obecně pak tyto konstrukce mají za cíl zmenšit ilokuční sílu vyjádřené žádosti. Zdrobněliny se jako mitigační prostředky podle Kratochvílové (2016) běžně vyskytují také v konverzaci zamilovaných (*love-centered speech*) či jako oslovení pro domácí mazlíčky. Kratochvílová (2016) zmiňuje, že dalším důvodem pro používání těchto prostředků je potřeba mluvčího vyjádřit emoci (empatii, sympatii), proto je užívání zdrobnělin běžnější pro domácí a přátelské prostředí. Autorka si ve své studii všímá důležitosti společenského postavení mluvčího pro správnou interpretaci deminutiv. V případech, kdy mluvčí mající jistou převahu nad adresátem vydává rozkaz a užije ve své výpovědi deminutivum (autorka uvádí *ahorita*), tato zdrobnělina již ztrácí svůj

²² Na českém a španělském korpusu InterCorp v 12 omezeném na jádro a na originální texty, jsme srovnali i.p.m. tázací konstrukce s deontickým významem *nemohl* *bys* ...? s *no podrias* ...?. V češtině má tato konstrukce i.p.m. 1,13 a ve španělštině 0,98, což indikuje, že je výskyt této konstrukce pravděpodobně častější v češtině. K podložení tohoto tvrzení by však byla na místě podrobnější analýza těchto konstrukcí.

zjemňující efekt a má pouze specifikační funkci (*función especificadora*). Autorkou analyzované *ahorita* tedy v daném kontextu znamená pouze menší časový úsek než označuje *ahora*. (Kratochvílová, 2016, s. 87-102) Podle RAE mohou mít nelexikalizovaná deminutiva nejen zdvořilou, ale také ironickou, zesměšňující a pohrdající konotaci. (RAE, 2009, s. 651) Kratochvílová jako zjemňující prostředek rovněž zmiňuje nepřímé vyjádření prosby nebo užití kondicionálu. (Kratochvílová, 2016, s. 87-102)

Naopak výpovědi, jejichž záměrem je přimět posluchače k tomu, aby něco (ne)vykonal, jako je například vyjádření rozkazu, povelu, vybídnutí, Grepl a Karlík (1986, s. 66) kategorizují do kategorie výpovědi s komunikativním záměrem výzvy. Přičemž imperativ je v češtině podle autorů přímým prostředkem vyjádření takových výpovědí, který může být doplněn o přítomnost dalších výrazů, jako například o přítomnost částic. (Grepl – Karlík, 1986, s. 67) Autoři také zmiňují tzv. analytické formy imperativu, jde například o hovorové formy, které ztratily lexikální význam a vyjadřují podle autorů pouze gramatický význam vybízení, jako příklad uvádějí konstrukci *pojd'te* + infinitiv. Podle autorů analytické imperativy bývají indikátorem kategorického rozkazu. (Grepl – Karlík, 1986, s. 71)

Ve španělštině za analytickou formu imperativu lze považovat například výraz *venga*. Podle Matteho Bona (1999 [1995], s. 320) se tato konstrukce používá k povzbuzení k akci posluchače, pro zdůraznění naléhavosti lze tuto konstrukci také vícekrát za sebou zopakovat (*Venga, venga, que no tenemos tiempo*). V příkladu (1) si lze všimnout, že *venga* nemá přímý český ekvivalent:

- (1) —¡Venga ya, hombre, venga ya, con tanto callar y tanta monserga!
„Tak už mě, člověče, přestaň okřikovat a neotravuj s těmi svými povídkami!“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Camilo José Cela – La Colmena. Podtrženo autorkou práce; překlad: Alena Ondrušková).

Pomocí konstrukcí *tener que* + infinitivo a *deber* + infinitivo lze také vyjádřit žádost či rozkaz. Matte Bon (1999 [1995]) zmiňuje, že užitím těchto konstrukcí mluvčí vyvíjí nátlak na posluchače. Konstrukce s *deber* se pak podle autora používají v případech, kdy mluvčí ztotožňuje sebe sama jako původce toho, co sděluje. Konstrukci s *tener que* pak mluvčí naopak použije v případech, kdy nechce výslovně uznat svou roli nebo když ji popírá, jejich užití je tak více energické. Naopak konstrukce s *deber* podle Matteho Bona vyjadřují spíše zdvořilé doporučení. (1999 [1995], s. 68-69)

Matte Bon (1999 [1995]) vytvořil souhrn konstrukcí, které ve španělštině slouží pro vyjádření prosby, žádosti nebo rozkazu, tedy k vyjádření modálního významu volního. Klasifikaci, kterou uvádíme níže, přejímáme od Mattheho Bona (1999 [1995], s. 314-316), zdůrazňujeme však, že příklady uvádíme naše vlastní.

Matte Bon klasifikuje užívání jednotlivých konstrukcí do šesti kategorií:

a) Konstrukce pro vyjádření žádosti nebo rozkazu. Mluvčí chce, aby posluchač něco vykonal:

- ***preguntas en presente de indicativo*** (tázací konstrukce v přítomném čase)
¿Me prestas tu bolígrafo, por favor?
- ***preguntas en condicional*** (tázací konstrukce v kondicionálu)
¿Me prestarías tu bolígrafo?
- ***enunciados afirmativos*** (oznamovací věty)
Tú escuchas y me prestas tu bolígrafo.
- ***puede(n) / puedes / podéis + infinitivo***
¿Puedes prestarme tu bolígrafo?
- ***podría(n) / podrías / podrían + infinitivo***
¿Podrías prestarme tu bolígrafo?
- ***te / le(s) / os importa + infinitivo***
¿Te importa prestarme tu bolígrafo?
- ***te / le(s) / os importaría + infinitivo***
¿Te importaría prestarme tu bolígrafo?
- ***verbo en imperativo***
¡Préstame tu bolígrafo!

b) Konstrukce užívané v neformálním a domáckém prostředí:

- ***a + infinitivo / sustantivo***
¡A estudiar! / *¡A la escuela!*

c) Konstrukce užívané pro vyjádření pokynů, rozkazů a zákazů všeho druhu na veřejných značkách, cedulích a v novinách:

- ***(no) infinitivo***
No beber.

d) Konstrukce, které se používají pro zopakování již dříve vyřčené žádosti či rozkazu:

- ***que + subjuntivo***
¿Me prestas tu bolígrafo?
– *¿Cómo?*
→ *Que me prestes tu bolígrafo.*

- **imperativo + te digo**

Ahora te voy a poner la nota mala de tu tarea que está mal. Préstame tu bolígrafo.

– *No, por favor, no...*

→ *Préstame tu bolígrafo, te digo.*

e) Konstrukci *por favor* užívá mluvčí jako vyjádření zdvořilosti při formulaci svého požadavku posluchači.

f) Konstrukce pro vyjádření záporného rozkazu, kterou mluvčí užívá tehdy, kdy chce mít jistotu, že posluchač tuto akci skutečně nevykoná:

- **no + presente de subjuntivo de ir + infinitivo**

No vayas a prestarle tu bolígrafo, que no te lo devolverá, le conozco.

Prostředků pro vyjádření vůle a její následné zjemnění je, jak vyplývá z předchozího textu, v obou jazycích mnoho. V praktické části se tedy pokusíme analyzovat některé z nich a porovnat španělštinu s češtinou.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

Předmětem praktické části práce je analýza jazykového materiálu, ve kterém se nachází námi zvolené konstrukce vyjadřující prosbu, žádost či rozkaz ve španělštině a mluvčí pomocí nich tak realizuje modální význam volní (MVV). Tyto konstrukce vždy teoreticky popíšeme a následně budeme komentovat konkrétní příklady z korpusu a jejich české protějšky.

Naším záměrem je jednak pozorovat míru ilokuční síly jednotlivých konstrukcí, ale také vliv kontextu na užívání těchto spojení, následně se budeme snažit interpretovat a kategorizovat jejich míru zdvořilosti v jazyce. Soustředit se rovněž budeme na vliv a interpretaci indirektního (nepřímého) vyjádření vůle mluvčího, u kterého se na základě získaných informací ze sekundární literatury domníváme, že bude zdvořilejší.

Pro jazykový výzkum jsme zvolili následující konstrukce:

- Imperativ
- Deontické užití infinitivu a gerundia
- Deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo*
- Performativní užití sloves *mandar*, *ordenar*
- Performativní užití sloves *pedir*, *rogar*, *suplicar*
- Tázací konstrukce se slovesem *poder*
- Tázací konstrukce s *por qué no*
- Tázací konstrukce s *quieres*
- Tázací konstrukce s *te importa / importaría que*

Jsme si vědomi, že výše uvedený seznam rozhodně není vyčerpávající a nezahrnuje všechny prostředky, jimiž lze ve španělštině vyjádřit žádost nebo rozkaz, naším cílem nicméně bylo prozkoumat širší spektrum formálně odlišných prostředků, které jsou ve větší míře traktovány v sekundární literatuře, a pokusit se o jejich vzájemné porovnání.

3.1 Metodologie výzkumu

Pro zachování koherence výzkumu jsme v celé práci pracovali výhradně s korpusem *InterCorp v12*, a to i přes skutečnost, že tento korpus v některých případech neposkytl dostatečně velké množství jazykového materiálu na to, abychom byli schopni vyvodit závěry, které bychom mohli považovat za obecně platná pravidla pro výskyt zkoumaných

konstrukcí. Naše analýzy jsou však spíše kvalitativního charakteru, proto nepovažujeme frekvenci výskytu jednotlivých forem za nejdůležitější aspekt našeho výzkumu.

3.1.1 Charakteristika korpusu

InterCorp je paralelní korpus Ústavu Českého národního korpusu, který nám poskytuje vhodné prostředí pro sledování českých protějšků zkoumaných španělských konstrukcí.²³ Korpus *InterCorp* zároveň umožňuje pokročilé možnosti vyhledávání a je tak uživatelsky přívětivější než jiné korpusy (například než CORPES XXI). V naší práci pak používáme výhradně španělský a český subkorpus, který omezujeme na jádro, jež je tvořeno především beletristickými texty. Dále pak pracujeme pouze s originálními španělskými texty. Tento námi vytvořený subkorpus čítá 12 225 677 pozic.

²³ Korpus je dostupný z webových stránek: <http://kontext.korpus.cz>

3.2 Imperativ

Podle autorů Čermáka a Zavadila je imperativ morfologickým vyjádřením modálního významu volního, to znamená, že predikce výpovědi je předmětem apelově orientované vůle mluvčího. (Čermák – Zavadil, 2010, s. 250-252) Jedná se tedy o nejexplicitnější způsob, jakým může mluvčí formulovat svůj požadavek adresátovi. Autoři Grepl a Karlík (1986) považují pro češtinu imperativní výpovědní formy spolu s performativními slovesy, která budou předmětem výzkumu v kapitolách 3.5 a 3.6, za základní přímé prostředky pro vyjádření rozkazu. (1986, s. 71)

Ačkoliv je imperativ typickou formou pro vyjádření vůle mluvčího, podle Matteho Bona (1999, s. 314) se nejedná o nejčastěji užívanou konstrukci pro vyjádření vůle. Podle Matteho Bona má tato forma omezené užití, které je běžné především pro vyjádření rozkazu ve specifickém kontextu:

Para pedir a otro que haga algo, se usa el imperativo sólo en las relaciones de mucha confianza o en las relaciones jerarquizadas de jefe a empleado, de empleado de oficina a persona del público, de médico a paciente, etc.²⁴ (Matte Bon, 1999 [1995], s. 314)

Podle autorů Grepla a Karlíka (1986) lze u rozkazů v češtině určovat různý stupeň kategoričnosti, který bývá příznakově indikován. Autoři uvádí například transpozici opisné imperativní formy s *at'* do funkce druhé osoby (*At' na to nezapomeň!*), transpozici indikativu futura do funkce imperativní (*To uklidíš!*), užití infinitivu (viz následující kapitola), nebo užití nominálních výrazů (*Doneste jídlo!* → *Jídlo!*). Autoři také tvrdí, že pasivní konstrukce patří k výrazným indikátorům kategorického rozkazu. (Grepl – Karlík, 1986, s. 71)

Pro vyhledávání vhodného jazykového materiálu jsme použili CQL dotaz:

[word="i;"] [word=".*a|. *e"&tag="V.*"]

Vzhledem k velkému množství výskytů jsme se rozhodli vzorek promíchat a zkoumat 100 výskytů relevantních pro náš výzkum. Analyzovali jsme pouze slovesa v druhé osobě pro *tú* a třetí osobě pro *usted*.

Hledaná konstrukce (počet výskytů):	Způsob překladu/ Překlad (počet výskytů):
<i>i (imperativo)!</i> (74)	Doslovný překlad (70)
	<i>Jen klid!</i>

²⁴ „Chcete-li požádat někoho, aby něco udělal, imperativ se používá pouze ve velmi důvěrných vztazích nebo v hierarchických vztazích šéf-zaměstnanec, úřední osoba-občan, lékař-pacient, atd.“ (přeloženo autorkou)

<i>Tú</i>	<i>Já už to zařídím.</i>
	<i>Dáš ty pracky od košíku, prase jedno!</i>
	<i>Dovnitř!</i>
<i>¡(imperativo)! (26)</i> <i>Usted</i>	Doslovný překlad (26)

Tabulka 2: České protějšky imperativu

Na základě Searlovy teorie o souvislosti mezi zdvořilostí a nepřímými řečovými akty, tedy čím nepřímější formulace žádosti je, tím je považována za zdvořilejší, se domníváme, že formulace rozkazu nebo žádosti pomocí imperativu patří mezi ty nejpřímější formy, což potvrzují také autoři Brownová a Levinson (1987) nebo Grepl a Karlík (1986). Imperativní formy lze tedy zařadit mezi ty méně zdvořilé. Předpokládali jsme proto, že se tato forma bude vyskytovat výrazně častěji pro druhou osobu, což nám potvrdil rozbor jazykového materiálu, kdy 74 % patřilo právě druhé osobě. Do češtiny se španělský imperativ v drtivé většině překládá doslovně, zaznamenali jsme pouze pár výskytů, kdy tomu tak nebylo, například ve vzorku (2), ve které je imperativ *déjame a mí* přeložen jako *já už to zařídím*. Dokonce zde můžeme pozorovat také přítomnost paradigma *hablo (te largas)* pro vyjádření rozkazu, který je umocněn užitím konstrukce *ahora mismo*:

- (2) Pero la anciana, deteniéndole por el brazo, pellizcándole risueña la mejilla: —Tú, hijito, te largas ahora mismo. ¡Déjame a mí! ¡Busca al abogado! ¿No ves que te estás exponiendo inútilmente?

Stařena ho však chytila za ruku a mile ho štípla do tváře. „Ty, chlapečku, hned zmiz. Já už to zařídím. Raději mu obstaraj advokáta. Vidiš přece, že tady se namáháš zbytečně.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 19.06.2020. Luis Martín Santos – Tiempo de silencio.

Podtrženo autorkou práce; překlad: Josef Forbelský).

Naše analýza prokázala, že se tyto konstrukce v 96 % překládají doslovným překladem do češtiny, což nepovažujeme za překvapující zjištění vzhledem k faktu, že užitím takovéto konstrukce mluvčí zamýšlí být explicitní, tudíž nevzniká příliš mnoho prostoru pro jiný překlad, než je ten doslovný. Vezmeme-li v úvahu míru (ne)zdvořilosti této konstrukce, jedná se o jednu z nejméně zdvořilých forem pro vyjádření rozkazu v jazyce.

Pro náš výzkum jsme se rozhodli podrobit analýze také negativní imperativy, které rovněž vyjadřují vůli mluvčího. Bude tedy zajímavé srovnat ilokuční sílu obou forem.

Pro vyhledávání negativních imperativů jsme použili tento CQL dotaz:

[word="¡"][[lemma="no"]][word="*.a|.e|.as|.es"&tag="V.*"]

Hledaná konstrukce (počet výskytů):	Způsob překladu/ Překlad (počet výskytů):
<i>¡No (imperativo)! (44)</i> <i>Tú</i>	Doslovný překlad (40)
	<i>¡Mlč už!</i>
	<i>¡Bud' už zticha!</i>
	<i>¡Přece nedovolíš, aby ...!</i>
	<i>¡Ty nemáš co myslet</i>
<i>¡No (imperativo)! (13)</i> <i>usted</i>	Doslovný překlad (12)
	<i>¡Pust'e to z hlavy!</i>

Tabulka 3: České protějšky negativního imperativu

Negativní imperativ měl na korpusu celkem 57 výskytů, v 8 případech se vyskytoval v situacích, kdy mluvčí svým výrokem chtěl zabránit adresátovi v tom, aby něco vykonal. Mluvčí tak chtěl ochránit adresáta před negativním dopadem, kterou by uskutečněná akce mohla mít na jeho osobu, kdyby ji mluvčí nezabránil (například ochrana před nebezpečným zvířetem). V příkladu (3) chce mluvčí ochránit adresáta před zlodějem:

- (3) Serafina se puso a temblar y a musitar jaculatorias. —Voy a ver qué pasa —dije. *¡No suba*, señor! Puede ser un ladrón o un maleante o un huelguista que anda huido. Mejor será llamar a la policía.
- Serafina se roztrásla a začala tiše drmolit nějaké modlitbičky. „Jdu se podívat, co se děje, “ řekl jsem. „*Nechod'te nahoru*, pane!, může to být zloděj nebo nějaký ničema anebo stávkující na útěku. Lepší bude zavolat policii.
- (ÚČNK – InterCorp. Cit. 28.06.2020. Eduardo Mendoza – La verdad sobre el caso Savolta. Podtrženo autorkou práce; překlad: Petr Koutný).

Dále se pak tato konstrukce opakovala v případech, kdy mluvčí nařizoval, aby adresát něco přestal dělat a neopakoval to ani v budoucnu. Některé z těchto výskytů se nám jeví být na pomezí rozkazu (zákazu) a výhrůžky, například (4):

- (4) *¿Cómo volveremos a Santa María de la Lluvia, mi estimado capitán? No cabemos todos en el segundo helicóptero* —dijo señalando a los soldados y al grupo que

aguardaba junto al árbol. —¡No meta sus narices en esto! ¡Aquí las órdenes las doy yo!

„Velevážený kapitáne, jak se vrátíme do Santa María de la Lluvia? Do druhého vrtulníku se všichni nevejdeme,“ ukázal na vojáky a na skupinku vyčkávající u stromu. „Nepleťte se do toho! Tady rozkazuju já!“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 28.06.2020. Isabel Allende – La ciudad de las bestias. Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Novotná; Jana Novotná).

V jednom případě (5) negativní imperativ naopak znamenal velmi zdvořilou výzvu:

- (5) ¡No tenga usted prisas, hombre, todo el tiempo que quiera! ¡La noche es larga! Quédese usted, a mi me hacen mucha gracia los poetas.

„Vždyť nemáte naspěch, člověče, posedíte, jak dlouho budete chtít. Noc je dlouhá. Zůstaňte, mně je s básníky moc dobře.“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 28.06.2020. Camilo José Cela – La Colmena. Podtrženo autorkou práce; překlad: Alena Ondrušková).

Negativní imperativ se velmi často vyskytoval ve spojení s urážlivým adjektivem (např. *No seas puerca / hipócrata / esúpido / bárbaro*), takové konstrukce jsme z analýzy vynechali.

3.3 Deontické užití infinitivu a gerundia

Dalším způsobem, jakým lze vyjádřit rozkaz ve španělštině, je užití vazby s *a + infinitiv*. Tyto vazby se podle RAE řadí do skupiny tzv. nezávislých infinitivů (NGLE, 2009, s. 3122). Podle Matteho Bona (1999) se tyto konstrukce běžně vyskytují v domáckém a neformálním prostředí, převážně však v komunikaci mezi dospělým (mluvčí) a dítětem (adresát), také je běžný výskyt spojení *a + sustantivo* (např. *¡A trabajo!*). (1999, s. 315)

Pro vyhledávání deontického užití infinitivu jsme použili tento dotaz:

[word="¡"][[lemma="a"]][word=".*ar|.*ir|.*er"&tag="V.*"]

Hledaná konstrukce (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
<i>¡A + infinitivo ...!</i> (6)	<i>A ted' koukej balit ty!</i>
	<i>Mlč!</i>
	<i>Jděte spát do džungle!</i>
	<i>Jděte spát, mé blešky</i>
	<i>Do práce!</i>

	<i>Nu přáteli, zítra se do toho dáte, co?</i>
--	---

Tabulka 4: České protějšky deontického použití konstrukce *¡A + infinitivo ...!*

Zaznamenali jsme pouze 6 výskytů v korpusu. Žádný z nich se nenacházel ve formálním kontextu, naopak se domníváme, že se tato konstrukce používá spíše ve familiárním prostředí, jak vidíme v příkladu (6):

- (6) —Bueno, amigo mío, mañana, ¡a chutar!
 „Nu přáteli, zítra se do toho dáte, co?“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 12.07.2020. Camilo José Cela – La Colmena. Podtrženo autorkou práce; překlad: Alena Ondrušková).

Zaznamenali jsme pouze jeden výskyt (7), ve kterém toto spojení vyjadřovalo velmi hrubou výzvu:

- (7) ¡Fuera de aquí! ¡A dormir a la selva! ¡Juramentados! ¡Juramentados! » Y como los sulpicianos, nada cobardes, trataban de entrar en la posada, dando manotazos y puntapiés, armóse en torno a ellos una amenazadora tremolina de hábitos negros.
 „Pryč odtud! Jděte spát do džungle! Přísežníci! Přísežníci!“ A když se nikterak zastrášení sulpiciáni snažili vstoupit do hospody, rozdávající rány rukama i kopance, strhla se kolem nich hrozivá vřava černých kuten.
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 17.06.2020. Alejo Carpentier – El siglo de las luces. Podtrženo autorkou práce; překlad: Eduard Hodoušek).

Vyjádřit rozkaz lze také pomocí infinitivu pronominálních sloves. RAE dodává, že je tato forma rozkazu běžná pro jižní oblast Španělska, některé části Střední Ameriky a oblast Río de la Plata, kdy se infinitiv pronominálních sloves užívají jako imperativní forma určená pro dva nebo více posluchačů. (NGLE, 2009, s. 3135) V češtině také existuje možnost vyjádřit rozkaz prostřednictvím infinitivního tvaru slovesa (např. *Sednout!*). Grepla – Karlík (1986) uvádějí, že v češtině infinitiv v těchto imperativních konstrukcích „chápeme jako ekvivalent explicitní performativní formule“. (Grepl – Karlík, 1986, s. 71) To znamená, že v ukázce (8) *¡Arrodillarse!* je ekvivalentem pro *¡Te mando que te arrodilles!*. Na korpusu jsme našli tento příklad:

- (8) ¿Qué quiere que haga, profesor? Usted es el que manda en el aula. Es muy fácil hacerse respetar. Mire. Nos observó un rato y dijo ¡Atención!, caracho en menos de un segundo estábamos cuadrados. ¡Arrodillarse!, caracho en menos de un

segundo estábamos en el suelo.“Marcha del pato en el sitio”, y ahí mismito comenzamos a saltar con las piernas abiertas. Más de diez minutos, creo.

Co si přejete, abych podnikl, pane profesore? Vy máte třídu na povel. Získat si úctu je náramně snadné. Podívejte se. Změřil si nás a zavelel: Pozor!, krucinál , ani ne za vteřinu jsme stáli v pozoru. Kleknout!, krucinál , ani ne za vteřinu jsme byli na zemi. „Žabím pochodem na místě“, a už jsme poskakovali v dřepu.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 19.06.2020. Mario Vargas Llosa – La ciudad y los perros. Podtrženo autorkou práce; překlad: Miloš Veselý).

Čermák – Zavadil (2010, s. 341) dodávají, že podobně, jako je tomu v případě výše zmíněného infinitivu, se také španělské gerundium často používá k pojmenování procesu bez specifikace predikačních kategorií. Rozhodli jsme se proto zahrnout do naší analýzy také tyto tvary. Pro vyhledávání jsme použili následující CQL dotaz:

[word="i"][word="*.ndo"&tag="V.*"]

Na korpusu jsme našli pouhé tři příklady deontického užití gerundia. Ve všech třech případech šlo o konstrukci *¡Andando!*, kdy byla přeložena jako *Utíkej!*, *Mazej!* a *Hni sebou!*. Z širšího kontextu všech případů byla znatelná převaha společenského postavení mluvčího, jako je tomu v příkladu (9), kdy četník rozkazuje chlapci:

- (9) Un agente de la Guardia Civil se le acerca. Vete a casa, chico. ¿Por qué? Porque es mejor. ¿Por qué es mejor, señor guardia? ¡Porque yo lo digo! ¡Andando!
Přichází k němu četník. Jdi domů, chlapče. Proč? Protože je to lepší. Proč je to lepší, pane četníku? Protože to říkám já! Mazej!

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 17.06.2020. Alejo Carpentier – El siglo de las luces. Podtrženo autorkou práce; překlad: Eduard Hodoušek).

Deontické užití infinitivu a gerundia považujeme spíše za familiární způsob, jakým lze vyjádřit vůli mluvčího, což potvrzuje zjištění, že se v žádném ze zkoumaných výskytů tato konstrukce nevztahovala k *usted* nebo *ustedes*. Na základě analyzovaného jazykového materiálu se tedy domníváme, že užití těchto spojení v neformálním kontextu neevokuje nezdvořilou či urážlivou konotaci. Užívání těchto spojení v jiném prostředí pak považujeme spíše za nezdvořilé a mluvčí jimi dává najevo svou převahu nad adresátem.

3.4 Deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo*

Imperativní funkce paradigmatu *hablo* se v terminologii RAE nazývá *presente de mandato* nebo *presente deóntico*. (NGLE, 2009, s. 1720). Podle RAE lze tímto typem užití přítomného času v druhé osobě pro *tú*, a ve třetí osobě pro *usted*, vyjádřit příkazy, pokyny, návrhy nebo žádosti.

Matte Bon (1999 [1995]) míní, že deontické užití paradigmatu *hablo* slouží převážně pro vyjádření rozkazu nebo instrukcí mluvčímu, který je připraven je přijmout, protože je rozkaz zpravidla směřován od společensky výše postaveného člověka nebo protože posluchač o tuto instrukci sám požádal. Pokud mluvčí takto formuluje rozkaz, u kterého se předpokládá jistá organizace či posloupnost jednotlivých aktivit, je podle Matteho Bona častá přítomnost markátoru *ahora*, pokud jde o pouhé vyjádření instrukcí, pak se tento markátor neužívá. (1999, s. 314-315)

Vzhledem k nemožnosti specifikovat dotaz pro vyhledání pouze výskytů, které jsou předmětem naší práce, jsme se rozhodli v tomto případě vynechat kvantitativní analýzu a omezili se na vyhledání příkladů, jež považujeme za ilustrativní.

Z kontextu příkladu (10) lze usuzovat nadřazené postavení mluvčího, jež mluvčí dává hrubě najevo také zesměšněním posluchače větou *No te pido que pienses, eso me toca a mí*, po které následuje kadence rozkazů směrem k posluchači:

- (10) No te pido que pienses, eso me toca a mí. Tú callas, observas, escuchas y me cuentas. Luego haces lo que yo te diga sin hacer muchas preguntas, ¿estamos claros?

Nežádám tě, abys myslel, to je moje věc. Ty budeš zticha, budeš pozorovat, poslouchat a vyprávět mi to. Pak uděláš, co ti řeknu a nebudeš se na nic moc vyptávat, platí?

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 17.06.2020. Isabel Allende – Retrato en sepia. Podtrženo autorkou práce; překlad: Monika Baďurová).

Skutečnost, že kontext hraje zásadní roli pro odhalení reálného komunikačního záměru mluvčího, pouze potvrzuje následující příklad (11), který se na první pohled jeví být ukázkovým příkladem deontického užití paradigma *hablo*. Bez znalosti kontextu bychom pak větu *Usted hace lo que le mandan* s největší pravděpodobností přeložili do češtiny jako *Uděláte to, co vám nařídí*. Překladatel znalý souvislostí ji však přeložil do češtiny pomocí slovesa v nedokonavém tvaru *deláte*, které je v češtině samo o sobě příznakové a na rozdíl od španělštiny jsme už díky tomuto tvaru schopni správně určit,

zda se v tomto případě jedná o deontické užití či nikoliv, a to i bez znalosti širšího kontextu:

- (11) No hay pobres que lo bendigan por su pan, ni enfermos por su consuelo, ni pecadores por su esperanza de salvación ... Usted hace lo que le mandan, y nada más.
Žádní chudí vám neblahořečí za chléb, žádní nemocní za útěchu a žádní hříšníci za naději na spásu ... Děláte, co vám nařídí, a tím to končí.
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 17.06.2020. Arturo Pérez-Reverte – La piel del tambor. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Paradigma *hablo* a *hablaré* také disponují schopností vyjadřování rozkazu, který může přecházet až do hrozby. Podle RAE je však toto užití spíše součástí konverzací, kdy užitím tohoto paradigmatu mluvčí zdůrazňuje svou jistotu v nevyhnutelnosti své predikce. (NGLE, 2009, s. 1720). Paradigma *hablo* lze v tomto případě užití zaměnit za paradigma *hablaré*, aniž by byl změněn propoziční obsah výpovědi. Pro ilustraci jsme zvolili z korpusu příklad (12):

- (12) —Oye, que yo no soy La Caixa: mañana me das lo que me debes, ni más ni menos ... Pero lo quiero mañana, ¿entendido?
„Hele, já nejsem spořitelna: zítra mi dáš tolik, kolik mi dlužíš, nic víc, nic míň ... Ale chci je zítra, jasný?“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 17.06.2020. Pablo Tusset – Lo mejor que le puede pasar a un cruasán. Podtrženo autorkou práce; překlad: Ondřej Nekola).

Ačkoli jsme neprovedli kvantitativní analýzu, na základě sekundární literatury se domníváme, že užívání těchto forem zpravidla převládá v neformálním prostředí a tam, kde je mluvčí v nadřazené pozici vůči adresátovi.

3.5 Performativní užití sloves *mandar*, *ordenar*

Podle autorů Čermáka a Zavadila (2010) tyto performativní slovesa vyjadřují MV volní, proto jsme se rozhodli podrobit analýze jejich performativní užití.

V korpusu jsme vyhledávali fráze *mando que* (3 výskyty) a *ordeno que* (9 výskytů). Také jsme vyhledali konstrukce *mandaría que* a *ordenaría que*, korpus nám nicméně nevyhledal žádné výskyty těchto konstrukcí s performativním významem.

U obou sloves je český protějšek překládán pomocí spojky *aby*, která spojuje větu hlavní s účelovou větou vedlejší, ve které se nachází sloveso v podmiňovacím způsobu.

Sloveso *mandar* je do češtiny překládáno jako *nařizovat* (2) a v jednom případě bylo dokonce přeloženo jako *je mou vůlí, aby*. Fráze *ordeno que* se nejčastěji překládá pomocí slovesa *nařizovat* (7).

Hledaný výraz (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
<i>Mando que</i> (3)	<i>Nařizovat</i> (2)
	<i>Je mou vůlí, aby</i> (1)
<i>Ordeno que</i> (9)	<i>Nařizovat</i> (7)
	<i>Přikazovat</i> (1)
	<i>Ustanovit</i> (1)

Tabulka 5: České protějšky performativních konstrukcí *mando que* a *ordeno que*

V příkladu (13) byl rozkaz ještě zdůrazněn prvkem ve formě časového příslovce *por el momento* (česky *ted'*), který zdůrazňuje naléhavost výroku. V překladu do češtiny je rozkaz posílen vykřičníkem navíc:

- (13) Por el momento te mando que duermas.
 Ted' ti nařizují, abys spal!
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 08.06.2020. Isabel Allende – La Ciudad de las bestias.
 Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Novotná).

V následujícím příkladu (14) je evidentní, že rozkaz vydává někdo, kdo má moc, v tomto případě konkrétně postava diktátora, která nemá žádný záměr zmírňovat či zjemňovat svá tvrzení a pouze diktuje rozkazy, což lze vyčíst z kontextu tohoto příkladu. Aby bylo opravdu zřetelné, že postava v takovéto nadřazené pozici vydává rozkaz, je část textu zahrnující rozkaz dokonce graficky znázorněna (psána velkými písmeny):

- (14) Ahora voy a dictarte la invitación especial que concierne a tu estimada persona: YO EL SUPREMO DICTADOR PERPETUO ORDENO que a la presentación de este mandato por manos del propio interesado el jefe de Plaza proceda al arresto del fiel de fechos Policarpo Patiño bajo total y absoluta incomunicación. Nyní ti nadiktuji zvláštní pozvání týkající se tvé ctěné osoby. JÁ, NEJVYŠŠÍ DOŽIVOTNÍ DIKTÁTOR, NAŘIZUJI, aby po převzetí tohoto rozkazu z rukou osoby, již se rozkaz týká, velitel pevnosti přikročil k uvěznění písaře Policarpa Patiña a držel ho v naprosté samovazbě.
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 08.06.2020. Augusto Roa Bastos – Yo el supremo.
 Podtrženo autorkou práce; překlad: Josef Forbelský).

Také na příkladu (15) je zjevné, že rozkaz vydává mluvčí, který je v nadřazené funkci vůči ostatním postavám, konkrétně plukovník:

- (15) El coronel ordeno que volvieran a la cuadra.
 „Plukovník nařídil, aby se vrátili na ubikace.“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Mario Vargas Llosa – La Ciudad y los perros. Podtrženo autorkou práce; překlad: Miloš Veselý).

Na základě uskutečněné korpusové analýzy se domníváme, že použití slovesa *ordenar* v performativním užití bývá spjato s jistou nadřazeností mluvčího vůči ostatním aktérům promluvy, zároveň jsme si vědomi, že abychom toto tvrzení mohli opravdu doložit, byla by třeba dodatečná analýza na korpusu mluveného jazyka. Ve zkoumaných příkladech z korpusu mluvčí nejevil snahu výpověď jakkoliv zjemnit jinými lexikálními prostředky.

3.6 Performativní užití sloves *pedir*, *rogar*, *suplicar*

V této kapitole se zabýváme slovesy *pedir*, *rogar* a *suplicar* v performativním významu. Tyto slovesa společně se slovesy *mandar* a *ordenar* RAE nazývá *verbos de fuerza* (NGLE, 2009, s. 1844), jelikož vykazují velkou ilokuční sílu, kterou mluvčí vyvíjí jistý nátlak na adresáta, aby něco (ne)vykonal, mají tedy prospektivní charakter, jelikož se vztahují do budoucna.

V korpusu jsme vyhledávali fráze *pido que* (40) a *pediría que* (2), *ruego que* (88) a *rogaría que* (1), *suplico que* (9) a *suplicaría que* (0).

Hledaný výraz (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
<i>Pido que</i> (40)	<i>Žádám</i> (19)
	<i>Prosím</i> (15)
	<i>Požádám</i> (3)
	<i>Dej, ať</i> (1)
	<i>Nechci nic než</i> (1)
	<i>Bud' tak hodná a</i> (1)
<i>Pediría que</i> (2)	<i>Chtěl bych vás požádat</i> (1)
	<i>Chtěla bych od vás</i> (1)
<i>Ruego que</i> (88)	<i>Prosím</i> (69)
	<i>Žádám</i> (15)
	<i>Vyprošuji si</i> (1)

	<i>Moc se omlouvám</i> (1)
	<i>Byl bych rád, kdyby</i> (1)
	<i>Bud'te tak laskav</i> (1)
<i>Rogaría que</i> (1)	<i>Prosím, abyste mi to sdělil</i> (1)
<i>Suplico que</i> (9)	<i>Prosit</i> (4)
	<i>Snažně prosit</i> (3)
	<i>Žádat</i> (2)
<i>Suplicaría que</i> (0)	–

Tabulka 6: České protějšky performativních konstrukcí se slovesy *pedir*, *rogar* a *suplicar*

3.6.1 Pedir

V případě formy *pido que* převažuje překlad do češtiny jako pomocí sloves *žádat* (19) a *prosit* (15). Setkali jsme se také s překlady jako *Dej ať*, nebo *Bud' tak hodná*.

V příkladu (16) mluvčí pomocí *pedir* zdvořile žádá o pomoc, kdy je z kontextu zcela zjevné, že je v jeho osobním zájmu, aby ho adresát výpovědi opravdu vyslyšel a pomohl mu:

- (16) Os pido que me ayudéis a pensar, a salir de este atolladero.
Žádám vás, abyste mi pomohli uvažovat, jak se dostat z té bryndy.
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Julia Navarro – La Hermandad de La Sábana Santa. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Na rozdíl od příkladu (16) není v ukázce (17) zřetelný konkrétní záměr mluvčího, aby byla jeho prosba uskutečněna. V příkladu (17) mluvčí spíše doporučuje jisté chování posluchače. Mluvčí navíc používá částici *sólo* (v českém překladu *jen*), aby dal najevo, že od posluchače nežádá příliš, proto se jeho výrok může jevit spíše jako rada do budoucna nežli jako naléhavá žádost. Podle klasifikace Zavadila je *sólo* pragmatický markátor kvalitativní omezovací (Čermák – Zavadil, 2010, s. 407). Při analýze jazykového materiálu jsme přítomnost pragmatického markátoru *sólo* zaznamenali celkem v 5 případech.

- (17) —Sólo te pido que no quedes como un pendejo —dijo mi tío y me extendió un cheque por cinco mil pesos.
„Jen tě prosím, aby ses nezachoval jako nějaký hajzl,“ řekl mi strýc a podal mi šek na pět tisíc pesos.
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Roberto Bolaño – Los detectives salvajes. Podtrženo autorkou práce; překlad: Anežka Charvátová).

Sloveso *pedir* může být také přeloženo pomocí výrazu *prosím*. Význam výrazu *prosím* velmi závisí na zvukovém uskutečnění tohoto slova, kdy jednotlivé realizace jsou pevně spjaty s jednotlivými významy a funkcemi, proto nejsme schopni s jistotou určit funkci tohoto výrazu v psaném projevu, nicméně z kontextu je patrná jistá nadřazenost a odstup mluvčího (klienta taxikáře) vůči posluchači (taxikáři). Domníváme se tedy, že v kontextu příkladu (18) *pedir* plní funkci apelovou, kdy mluvčí spíše spíše vyzývá, nežli o něco žádá nebo prosí:

- (18) El taxista no tuvo mejor idea que ilustrarme con una conferencia en la que se proponía explicarme, según entreví, que los ingleses jamás podrían reconquistar las Malvinas con esa murga de flota que acababan de enviar. Lo corté en seco: —Le pido que no me hable. Necesito descansar — y por si tomaba mi falta de interés como una sospechosa traición contra nuestra patria, agregué: Aparte, soy austriaco. Se llamó a silencio.

Taxikář neměl lepší nápad než udělat mi přednášku, aby mi vysvětlil, jak jsem vytušil, že Angličané s tou svou směšnou šumařskou flotilou v životě nemůžou dobýt Malvínské ostrovy zpátky. Úsečně jsem ho přerušil: „Prosím, nemluvte na mě. Potřebuju si odpočinout,“ a aby si můj nezáměr nevyložil jako podezřelou zradu naší vlasti, ještě jsem dodal: „Kromě toho jsem Rakušan.“ Zavládlo ticho. (ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Eduardo Sacheri – La pregunta de sus ojos. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

V případě konstrukce *pediría que* jsme zaznamenali pouhé dva výskyty v performativním užití, což je pro nás poměrně překvapivé zjištění. Důvodem pro tak malý počet výskytů může být velikost korpusu, který jsme omezili na jádro a originální texty. Tento počet je tedy pouze orientační.

3.6.2 Rogar

V případě překladu *ruego que* jednoznačně převažuje překlad pomocí *prosit* (69), který zůstává stejný i ve formě *rogaría que*, který má pouze jeden výskyt s performativním významem.

Zaznamenali jsme celkem 19 případů (což představuje téměř ¼ veškerého užití této formy), kdy bylo *ruego que* použito pro vyjádření výzvy pro přijetí omluvy či prominutí:

- (19) —Mira, Augusto, tengo que hablarte de una cosa grave, muy grave, y te ruego que me perdones de antemano si lo que voy a decirte ...

„Musím si s tebou promluvit o něčem vážném, velmi vážném, Augusto. A prosím tě, abys mi už předem prominul, jestli to, co ti teď řeknu.“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Miguel de Unamuno – Niebla. Podtrženo autorkou práce; překlad: Andrea Ondrušková).

V případě příkladu z korpusu (20) je *Te ruego que no te enojes* dokonce přeloženo jako *moc se omlouvám*, překladatel dokonce přidal oproti originálu frázi *Prosím, nezlob se*, aby bylo vyjádření lítosti mluvčího nad činem, za který naléhavě žádá omluvu, dostatečně zjevné:

- (20) Laura: Te ruego que no te enojes. Estuve muy complicado con trabajo y viajes y por eso no pude responder a tus maravillosos mails ...

Lauro, moc se omlouvám. Prosím, nezlob se, měl jsem nějaké problémy v práci, pak jsem cestoval, a proto jsem vůbec nestíhal odpovídat na tvé báječné vzkazy ...

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Jorge Bucay; Silvia Salinas – Amarse con los ojos abiertos. Podtrženo autorkou práce; překlad: Ilona Staňková).

Při analýze jazykového materiálu se opět setkáváme s dialogy mezi dvěma aktéry, kde se každý z nich nachází ve zcela odlišném společenském postavení. Z ukázky (21) jasně vyplývá společenská převaha jednoho z aktérů (barona), který ji využívá při formulaci svého velmi distancovaného požadavku, spíše tedy rozkazu:

- (21) —Pajeú —dijo, lacónicamente—. Quiere hablar con usted. El Barón, en vez de responder, se volvió a Gall: —Le ruego que se retire ahora. Lo veré a la hora de la cena.

„Pajeú, “ řekl úsečně. „Chce s vámi mluvit.“ Baron se místo odpovědi obrátil ke Gallovi: „Buďte tak laskav a jděte teď do svého pokoje. Uvidíme se při večeři.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Mario Vargas Llosa – Guerra del fin del mundo. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

V následujícím vzorku (22) je pro změnu vyjádřena asymetrie sociálního postavení staršího nad mladším posluchačem (malým klukem). V českém překladu je sloveso *rogar* přeloženo velmi zabarveným slovesem *vyprošovat si*, které je navíc lexikálně doplněno příslovcem *hlavně*, které ještě umocňuje ironii mluvčího, který se staví do nadřazené pozice vůči chlapci:

- (22) Llévatela en seguida y trata de vendérsela a quien puedas —dijo—. Sobre todo, te ruego que no me discutas. —Le dio una palmadita en la espalda, y explicó: —

El médico me ha prohibido coger rabia. El niño había permanecido inmóvil, sin parpadear, hasta que Baltasar lo miró perplejo con la jaula en la mano.

„Hned si to odnes a snaž se to někomu prodat,“ řekl. „A hlavně si vyprošuju, abys o tom se mnou diskutoval.“ Poplácal Baltazara po zádech a na vysvětlenou dodal: „Lékař mi zakázal se rozčilovat.“ Chlapec ani nemrkl. Stál nehnutě na místě.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Gabriel García Márquez – Los funerales de la Mamá. Podtrženo autorkou práce; překlad: Blanka Stárková).

V příkladu (23) se setkáváme s překladem *te ruego que* jako *byl bych rád*, z čehož lze usuzovat, že se v tomto případě jedná spíše radu, čemuž nasvědčuje také předcházející fráze *Si no te importa* (*Kdyby ti to nevadilo*), kterou mluvčí dává najevo posluchači, že upřednostňuje jeho přání nad svým požadavkem:

- (23) —Si no te importa, te ruego que llames a este lugar el centro logístico en vez de Pantilandia —se esfuerza por parecer serio, seguro y funcional el señor Pantoja— „Kdyby ti to nevadilo, byl bych rád, kdybys tomuhle místu neříkala Pantilandie, ale týlová základna,“ pan Pantoja se snaží vyhlížet úředně, vážně a sebejistě.“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 11.06.2020. Mario Vargas Llosa –Pantaleón y las visitadoras. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Při korpusové analýze spojení *ruego que* jsme se setkali jak s četnými případy pro vyjádření omluvy, kdy mluvčí upřímně žádal například o odpuštění, pochopení nebo žádal či vyzýval, také jsme se ale setkali s případy, kdy pomocí stejného performativního slovesa mluvčí vyjadřoval svou převahu nad posluchačem. Setkali jsme se také s případem, kdy bylo sloveso přeloženo ironicky zabarveným slovesem *vyprošovat si*.

3.6.3 Suplicar

U fráze *suplico que* rovněž převažuje překlad pomocí *prosit* (7), ve třech případech je toto sloveso navíc doplněno o příslovce *snažně*, které ještě zesiluje prosbu mluvčího.

Oproti slovesným tvarům *pido que* a *ruego que* jsme se nesetkali s žádným případem, kdy by konstrukce *suplico que* vyjadřovala nadřazené postavení mluvčího vůči posluchači. Nejčastěji jsme se setkali s překladem do češtiny pomocí slovesa *prosit* a překlad bývá navíc lexikálně umocněn výrazem *snažně*, které vyjadřuje naléhavost mluvčího, jako je tomu v příkladu (24):

- (24) «Se lo ruego por el amor de Dios». Delaura, con una grieta en el corazón, le dijo:
«Le suplico que no me haga sufrir más». El marqués no insistió.

„Prosím vás o to pro lásku Boží.“ Nato mu Delaura s pukajícím srdcem odpověděl: „Snažně vás prosím, abyste mě už víc netrápil.“ Markýz dál nenaléhal (ÚČNK – InterCorp. Cit. 10.06.2020. Gabriel García Márquez – Del amor y otros demonios. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Domníváme se tedy, že mluvčí, který užije tuto konstrukci, dává najevo ve větší míře svůj velký osobní zájem na tom, aby se jeho přání či žádost naplnily.

3.7 Tázací konstrukce se slovesem *poder*

Matte Bon (1999 [1995]) považuje tázací konstrukce s *poder* a formulované v přítomném čase (*presente de indicativo*) za ty nejuniverzálnější pro vyjádření prosby. Matte Bon míní, že tázací konstrukce s *poder* převládají v případech, kdy se mluvčí domnívá, že by daná žádost mohla být pro posluchače (potenciálně) nepříjemná. (1999, s. 314)

V naší analýze jazykového materiálu se zabýváme také tázací konstrukcí s *poder* v kondicionálu. Matte Bon (1999 [1995]) považuje tyto konstrukce za zdvořilejší (s. 314), což je v souladu s teorií zdvořilosti a nepřímých řečových aktů (viz kapitola 1.1.4). Matte Bon (1999 [1995]) považuje užití kondicionálu za prostředek pro vyjádření omluvy mluvčího za případné nepříjemnosti spojené s jeho prosbou: „(...) especialmente cuando el enunciador se siente incómodo por tener que pedir algo, o cuando cree que lo que pide podría resultar desagradable para su interlocutor.“²⁵ (1999, s. 314)

RAE zmiňuje, že konstrukce s *poder* + *infinitiv* mohou kromě vyjádření prosby, také vyjadřovat dotaz na určitou schopnost či dovednost adresáta výpovědi. RAE však připouští, že i takové výpovědi, ve kterých se mluvčí dotazuje na disponibilitu, jsou v jazyce často interpretovány jako prosby. (RAE, 2009, s. 2149)

Tuto problematickou interpretaci také potvrzuje autorka Kratochvílová, která pro svůj výzkum kategorizovala typy užití této konstrukce s převládajícími modálními významy. Pro vyjádření zdvořilé prosby pak podle autorky převládá modální význam volní a dokážeme si tyto případy ověřit tak, že otázku přeformulujeme v imperativ. (Kratochvílová, 2015, s. 136-137)

Pro vysvětlení uvedeme vlastní příklad: představme si kontext, ze kterého víme, že spolubydlící mluvčího se momentálně nachází v supermarketu a mluvčí chce, aby koupila chléb. Díky kontextu víme, že spolubydlící má tu možnost mluvčímu vyjít vstříc

²⁵ „(...) zvláště když se cítí nepříjemně, že musí o něco požádat, nebo když si myslí, že to, co žádá, by mohlo být pro adresáta výpovědi nepříjemné.“ (přeloženo autorkou)

a rozhodně by neočekával zápornou odpověď: *¿Puedes comprar pan? ≈ Compra pan, por favor*. V těchto případech tedy klasifikujeme takovéto výskyty jako vyjádření prosby.

Nyní si opět představme kontext, díky kterému víme, že spolubydlící má dnes hodně práce a hrozí, že se vrátí až večer, což bude až poté, co supermarket zavře. Mluvčí je nemocný a nesmí vycházet ven, volá tedy spolubydlící a ptá se: *¿Puedes comprar pan?* V tomto případě bychom pak stejnou otázku interpretovali spíše jako *¿Estás capacitada para comprarlo?* Je tedy jen velmi tenká hranice mezi dotazem na disponibilitu/schopnost bez vyjadřování prosby a skutečnou prosbou vyjádřenou jako dotaz. Kratochvílová (2015, s. 137) v souvislosti s těmito konstrukcemi rovněž připouští dvojí interpretaci, kterou se my v naší práci snažíme vypustit a zahrnout do analýzy co nejjednoznačnější příklady pro vyjádření prosby.

RAE míní, že tyto konstrukce mohou také vyjadřovat epistemickou modalitu *domnívání se* něčeho (RAE, 2009, s. 2149) Konstrukce s tímto významem a spojení, ve kterých je *poder* součástí rétorické otázky rovněž nejsou předmětem našeho zkoumání, a proto jsme je z výzkumu vynechali.

Naše vyhledávání korpusu jsme omezili na tázací konstrukce začínající *¿Puedes ...*, *¿Puede ...*, *¿Podrías* a *¿Podría ...*, abychom zjistili, zda převládá či nikoliv přímější forma tohoto slovesa v tázací konstrukci, a jaké jsou v korpusu jejich české protějšky. Při analýze hrála velkou roli znalost širšího kontextu, ve kterém se tázací konstrukce nachází, abychom byli schopni rozeznat příklady, kdy konstrukce se slovesem *poder* uvozují prosbu či žádost od případů, kdy se pouze mluvčí dotazuje na nějakou dovednost či disponibilitu posluchače.

Hledaný výraz (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
<i>¿Puedes ...?</i> (26)	<i>Můžeš</i> (17)
	<i>Mohl/a bys</i> (9)
<i>¿Puede ...?</i> (29)	<i>Můžete</i> (26)
	<i>Mohl/a byste</i> (2)
	<i>Vyslechnete mě?</i> (1)
<i>¿Podrías ...?</i> (11)	<i>Mohl/a bys</i> (11)
<i>¿Podría ...?</i> (17)	<i>Mohl/a byste</i> (15)
	<i>Můžete</i> (1)
	<i>Budete tak laskav a</i> (1)

Tabulka 7: České protějšky tázací konstrukce se slovesem *poder*

Z analýzy jsme vynechali například tento případ (25), který by bez znalosti kontextu mohl působit spíše jako naléhavá žádost či dokonce rozkaz. Už samotná reakce posluchače na tuto otázku nám ale naznačuje, že věděl, že má možnost na tuto otázku odpovědět negativně a nebude to považováno za nezdvořilost, protože se ho mluvčí otázkou dotazuje na jeho disponibilitu a předpokládá upřímnou odpověď. Proto se v tomto kontextu domníváme, že se mluvčí dotazuje spíše na časové možnosti posluchače, než že by takto indirektně vyjadřoval svou prosbu. Příklad (25) a jemu podobné jsme tedy z analýzy vynechali:

- (25) Al verme llegar se quedó como sorprendido. —¿Y tú por aquí? —Pues ya ve usted, don Manuel, a hablar con usted venía. —¿Muy largo? —Sí, señor. —¿Puedes esperar a que diga la misa? —Sí, señor. Prisa no tengo. —Pues espérame, entonces.

Když mě uviděl, byl překvapen. „Copak ty tady? “ „Nu, víte, done Manueli, přišel jsem, abych si s vámi promluvil. “ „Bude to dlouhé? “ „Ano.“ „Můžeš počkat až po mši? “ „Ano. Nespěchám.“ „Tak tedy počkej.“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Camilo José Cela – La familia de Pascual Duarte. Podtrženo autorkou práce; překlad: Jarmila Kvapilová).

Oproti ukázce (25), příklad (26) jasně vyjadřuje vůli mluvčího. Soudíme tak hlavně díky dovětku, který pomocí *suplicó* jasně stanovuje postoj mluvčího. V příkladu (26) je dokonce sloveso *poder* z českého překladu zcela vypuštěno a nahrazeno slovesem *chtít*:

- (26) ¿Puedes ayudarme? —suplicó la bella mujer. —Trataré —prometió la muchacha. „Chceš mi pomoci?“ žádala naléhavě dívku. „Pokusím se,“ slíbilo děvče.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Isabel Allende – La ciudad de las bestias. Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Novotná; Jana Novotná).

Je překvapující, že jsme při analýze jazykového materiálu ani v jednom případě nezaznamenali výraz *por favor* pro zdůraznění toho, že se jedná o prosbu.

Setkali jsme se s případy, kdy byla z tázací konstrukce zjevná jistá míra ironie, a to přesto, že se nacházela v konstrukci pro *usted*. V ukázce (27) je explicitní přítomnost ironie ještě podpořena formulací *sin disimular su tono de ironía*, ačkoli by se dalo očekávat, že při konverzaci s autoritou, kterou postava profesora jistě je, bude použita spíše indirektní konstrukce s *podría*:

- (27) —¿Puede explicar eso, profesor? —preguntó Kate Cold, sin disimular su tono de ironía.

„Můžete to vysvětlit, profesore?“ zeptala se Kate Coldová, aniž by skrývala ironický tón.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Javier Moro – La sari rojo. Podtrženo autorkou práce; překlad: Marie Jungmannová).

Pouze ve dvou případech výskytů (28) a (29) nebylo k překladu do češtiny použito sloveso *moci*:

- (28) ¿Puede escucharme?

„Vyslechnete mě?“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Arturo Pérez Reverte – El maestro de esgrima. Podtrženo autorkou práce; překlad: Bronislava Skalická).

Tázací konstrukce se slovesem ve formě *podría* byla překládána do češtiny v 15 ze 17 výskytů pomocí vazby *mohl/a byste*, z čehož usuzujeme, že je tato forma formálnějšího a zároveň zdvořilejšího charakteru. Nicméně ani v tomto případě neobsahoval žádný ze zkoumaných vzorků doplnění *por favor*.

Následující ukázka (29) prokazuje vysokou míru zdvořilosti, která je navíc umocněna spojením *ser tan amable*:

- (29) ¿Podría usted ser tan amable y traerme ese libro verde que está en la estantería?

Budete tak laskavá a podáte mi z poličky tu zelenou knihu?

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Natalia Sanmartín Fenollera – El despertar de la señorita Prim. Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Poláková; Jana Novotná).

Rozhodli jsme se analyzovat také konstrukce s *poder*, kterým předchází negace. V češtině se jedná o zcela běžnou formulaci žádosti, zajímala nás proto frekvence užití také ve španělštině:

Hledaný výraz (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
¿No puedes ...? (23)	<i>Nemůžeš</i> (14)
	<i>Nemohl/a bys</i> (3)
	<i>Nedokážeš</i> (4)
	<i>Nevydržíš</i> (1)
	<i>Mohl bys</i> (1)
¿No puede ...? (7)	<i>Nemůžete</i> (6)

	<i>Můžeš</i> (1)
<i>¿No podrías ...?</i> (12)	<i>Nemohl/a bys</i> (9)
	<i>Udělej něco</i> (1)
	<i>Nemůžeš</i> (1)
	<i>Nešlo by</i> (1)
<i>¿No podría ...?</i> (4)	<i>Nemohl/a by</i> (4)

Tabulka 8: České protějšky tázací konstrukce se slovesem poder v záporu

Se zápornou otázkou *no puedes* jsme se ve většině případů (15 z 23 výskytů) setkali v kontextu, kde mluvčí touto zápornou otázkou zřetelně dává najevo svou nechuť vůči něčemu, co dělá posluchač a čím mluvčího zjevně obtěžuje (například pískání nebo hovoření o nevhodném tématu). V těchto urážlivých kontextech byl ironický podtext navíc zesílen výrazy jako *copak* (3), *opravdu* (1) nebo v kontextu patrně nevhodnými oslovenými *chlapče* (1) a *děvče* (1), jako je tomu v příkladu (30):

- (30) *¿No puedes* estar callada ni siquiera este momento?
 „*Copak* ani teď *nedokážeš* být potichu?“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 12.07.2020. Mario Vargas Llosa – Pantaleón y las visitadoras. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Také jsme se setkali s výčitkami a kritikou směrem k adresátovi, kde formulace této záporné otázky byla spíše rétorickou urážlivou poznámkou mluvčího, kde bylo hlavním úmyslem mluvčího pouze urazit adresáta bez očekávání reakce na svou otázku:

- (31) —Ciego, egoísta, traidor a tu clase, mezquino, *¿no puedes* salir de tu mundito vanidoso?
 „Ty sobě slepá, zrádce vlastní třídy, ubožáku jeden, to opravdu *nedokážeš* vyjít ze svého maličkého ješitného světa?“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Mario Vargas Llosa – Pantaleón y las visitadoras. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

V případě záporné otázky *no puede* jsme se s hanlivým nebo ironickým kontextem nesetkali v žádném případě. Mluvčí jasně formuluje otázky bez emocionálního zabarvení, u kterých očekává odpověď, pro ilustraci volíme příklad (32):

- (32) *¿No puede* ser más explícita?
 „*Nemůžete* se vyjádřit jasněji?“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 12.07.2020. Julia Navarro – La Hermandad de La Sábana Santa. Podtrženo autorkou práce; překlad: Vladimír Medek).

Téměř polovina výskytů (5 z 12) záporné otázky s *no podrías* se nachází v urážlivě laděném nebo vyčítavém kontextu, ukázkou je příklad (33). Na urážlivosti výroku přidává také oslovení *cariño*, které je použito zcela nevhodně v tomto káravém kontextu, tudíž ironizuje celý výrok:

- (33) ¿No podrías pararte a pensar un poco, cariño, antes de hacer las cosas?
„Nemohl bys trochu přemýšlet, miláčku, než něco uděláš?“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 13.06.2020. Juan Marsé – Rabos de lagartija. Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Poláková; Marie Jungmannová).

Na rozdíl od *no puedes* a *no podrías se no podría* v žádném takto nezdvořilém kontextu nenacházelo. Mluvčí zdvořile a s jistým odstupem vyjadřoval svou žádost bez využití jiných lexikálních prostředků.

3.8 Tázací konstrukce s *por qué no*

Podle RAE lze tázací konstrukce s *por qué no* interpretovat dvěma způsoby. Prvním z nich je případ, kdy se mluvčí táže na důvody, proč nedošlo k určité situaci či určitému dění, zkrátka, proč se například jistá věc neuskutečnila nebo proč někdo nebo něco nemá určitou vlastnost. (NGLE, 2009, s. 2638) Tento způsob interpretace není relevantní pro náš výzkum, proto ho nebudeme zahrnovat do jazykové analýzy. Pro ilustraci jsme zvolili příklad (34):

- (34) Si los dos estaban condenados en la misma celda, ¿por qué no están muertos los dos?
Když oba dva byli odsouzeni, oba ve stejné cele, proč nezemřeli oba dva?
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 16.06.2020. Carlos Fuentes – La muerte de Artemio Cruz. Podtrženo autorkou práce; překlad: Helena Posseltová).

V druhé interpretaci dle RAE jsou záporné tázací konstrukce s *por qué* chápány jako návrhy nebo výzvy k jednání. RAE připouští, že mezi těmito dvěma interpretacemi může existovat nejednoznačnost, kterou ale podle RAE znalost kontextu eliminuje téměř ve všech případech. RAE dále zmiňuje, že pomocí určení gramatického času jsme z velké míry schopni tyto interpretace od sebe rozlišit. Ve většině případů, kde je po konstrukci *por qué no* jiný než přítomný čas, se jedná o první zmíněnou interpretaci – kauzální (*lectura causal*). (2009, s. 2639)

RAE však dodává, že existuje určitá tendence upřednostňovat kauzální interpretaci také u vět se slovesy přítomného času, u kterých se předmět nachází v pozici před slovesem. (NGLE, 2009, s. 2639) Pro ilustraci uvádíme vlastní příklad:

¿Por qué Carlos no viene? (1. interpretace – kauzální) ≠ ¿Por qué no viene Carlos? (2. interpretace – výzva)

Předmětem našeho výzkumu je pak druhá interpretace, tedy konstrukce *por qué no* pro uvození výzvy, která nemusí být dle tvrzení RAE zcela jednoznačná. RAE dodává, že jediná jednoznačná interpretace je v případě spojení této konstrukce s infinitivem slovesa. (NGLE, 2009, s. 2639) Náš výzkum jsme omezili na vyhledávání konstrukcí se slovesy v druhé a třetí osobě přítomného času (*presente de indicativo*). Z analýzy jsme vynechali také ty případy, kdy se mluvčí pomocí konstrukce pouze dotazoval a podle kontextu posluchače ničím nevybízel k jakékoliv akci. Pro vyhledávání jsme použili následující CQL dotaz:

[word="¿"] [lemma="por"] [word="qué"] [word="no"] [word=".*as|. *a|. *es|. *e" &tag="V.*" & word!="ha" & word!="había" & word!=".*ba" & word!=".*ía"]

Hledaný výraz (počet výskytů):	Způsob překladu/ doslovný překlad: (počet výskytů):
¿Por qué no (tú) (<i>presente de indicativo</i>)...? (47)	<i>Proč ne + (sloveso v přítomném čase) ...?</i> (32)
	<i>Co kdybys</i> (4)
	<i>Proč ne + (sloveso v minulém čase) ...?</i> (1)
	<i>Proč (sloveso v minulém čase) ...?</i> (1)
	<i>Proč (sloveso v přítomném čase) ...?</i> (1)
	<i>Nezahrál bys</i> (1)
	<i>Prosím tě, pomohla bys</i> (1)
	<i>Co třeba</i> (1)
	<i>Heleď, přestaň</i> (1)
	<i>Řekni rovnou</i> (1)
	<i>Měl bys</i> (1)
	<i>Nechceš ...?</i> (1)
	<i>Vezmi si</i> (1)
¿Por qué no (usted) (<i>presente de indicativo</i>)...? (30)	<i>Proč ne + (sloveso v přítomném čase) ...?</i> (28)

	<i>Nechcete ...? (1)</i>
	<i>Nechtěl byste (1)</i>

Tabulka 9: České protějšky tázací konstrukce s *por qué no*

Tázací konstrukce s *por qué no* pro *tú* i *usted* byly v drtivé většině (60 ze 77) případů přeloženy pomocí českých ekvivalentů *Proč ne* + (*sloveso v přítomném čase*).

Pouze ukázce (35) byla konstrukce přeložena rozkazovacím způsobem:

- (35) —¿Por qué no dejas de ponerte cremas y venís a la cama?
 „Heleď, přestaň s těmi krémy a pojd' si lehnout.“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 16.06.2020. Mario Benedetti – Gracias por el fuego.
 Podtrženo autorkou práce; překlad: Libuše Prokopová).

Následující ukázka z korpusu (36) demonstruje užití tázací konstrukce *por qué no* pro vyjádření výzvy, která je snadno identifikovatelná díky kontextu, ve kterém adresát vyjadřuje přijetí tohoto vyzvání:

- (36) ¿Por qué no escribes para nosotros? El país ha cambiado mucho en los últimos días. A nadie le extrañará que una mujer X exponga sus puntos de vista en una publicación mensual. Naturalmente acepté.
 „Proč pro nás nepíšeš? V posledních dnech se to tu hodně změnilo. Nikoho neudiví, že žena X vykládá své názory v měsíčníku.“ Samozřejmě jsem přijala. Byla to jedna z nejrozkošnějších nabídek, jaké jsem kdy dostala.
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 16.06.2020. Pedro Almodóvar – Anagrama. Podtrženo autorkou práce; překlad: Anežka Charvátová).

O skutečnosti, že je interpretace jednotlivých konstrukcí často dvojznačná, nás přesvědčuje ukázka (37), kterou lze interpretovat jako výzvu, ale také jako pouhý dotaz:

- (37) ¿Por qué no denuncias la desaparición a la policía? —No conviene. Al menos todavía.
 „Proč jsi jeho zmizení neohlásila na policii?“ „To by nebylo k ničemu.“
 (ÚČNK – InterCorp. Cit. 16.06.2020. Pablo Tusset – Lo mejor que le puede pasar a un cruasán. Podtrženo autorkou práce; překlad: Ondřej Nekola).

Analýza jazykového materiálu neprokázala přítomnost dalších lexikálních prostředků, pomocí kterých by mluvčí zvyšoval naléhavost své výzvy. Pouhé tři výskyty byly přeloženy do češtiny imperativem, komunikační záměr mluvčích v těchto případech byl tedy silnější než ve převážné většině ostatních zkoumaných vzorků. Domníváme se

tedy, že ilokuční síla této konstrukce ve většině případů není příliš vysoká, a proto se nám jeví být na pomezí zdvořilého doporučení a ne příliš naléhavé výzvy.

3.9 Tázací konstrukce s *quieres*

Autoři Čermák a Zavadil zmiňují, že sloveso *querer* ve spojení s infinitivem v tázací konstrukci „slouží jako transponované vyjádření modálního význam volního imperativního“ (Čermák – Zavadil, 2010, s. 265). Kvůli transpozici, která je stylisticky příznaková, lze tyto konstrukce podle autorů interpretovat dvěma způsoby v závislosti na energii artikulace a intonaci hlasu. “S méně energickou artikulací a výrazně tázací intonací zahrnují oslabení naléhavosti a kategoričnosti zdvořile formulovaného rozkazu; s energičtější artikulací a převládající intonací volní zahrnují naopak rozkaz vzrušený a kategoričky autoritativní“. (Čermák – Zavadil, 2010, s. 265)

Pro vyhledání takových konstrukcí na korpusu jsme použili tento dotaz:

[word="¿"][word="[Qq]uiere[Qq]uieres"][word=".*ar|.ir|.er"]

Vyhledali jsme celkem 220 výskytů této konstrukce, přičemž pouze 18 z nich bylo relevantní pro náš výzkum. 67 % těchto výskytů byly do češtiny přeloženy negací.

Hledaná konstrukce (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
¿ <i>Quiere(s) + infinitivo ...?</i> (18)	<i>Nechtěl/a bys + infinitiv ...?</i> (7)
	<i>Nechceš + infinitiv ...?</i> (3)
	<i>Můžeš/Můžete + infintiv</i> (3)
	<i>Řekněte to ještě jednou, pse.</i> (1)
	<i>Bud' tak laskav a rozsviť, prosím tě.</i> (1)
	<i>Nezajdeš nahoru?</i> (1)
	<i>Mohl byste + infinitiv</i> (1)
	<i>Proč nepřestaneš ...?</i> (1)

Tabulka 10: České protějšky tázací konstrukce s *quiere(s)*

Ačkoliv se z psaného jazyka jen velmi těžko dedukuje intonace mluvčích, která je základním předpokladem pro správnou interpretaci, domníváme se, že se tato konstrukce velmi často používá pro hrubé vyjádření výzvy. V 50 % výskytů byly tyto konstrukce totiž formulovány v kontextech, ve kterých byl mluvčí podrážděn, nebo přímo rozčilen vinou posluchače. Na příkladu (38) si můžeme všimnout naléhavosti rozkazu, který mluvčí ještě umocňuje použitím prvku *inmediatamente*, který navíc rozděluje do třech úseku, aby více zdůraznil své naléhání:

- (38) ¿quieres explicar me inme-diata-mente a qué estáis jugando, o quieres que me dé un tantarantán aquí mismo? – Můžeš mi o-ka-mži-tě vysvětlit, co to tu na mě hrajete, nebo snad chceš, aby mě tady přímo na místě ranila mrtvice?
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 19.06.2020. Pablo Tusset – Lo mejor que le puede pasar a un cruasán. Podtrženo autorkou práce; překlad: Ondřej Nekola).

Při korpusové analýze jsme však narazili také na výskyty, kdy tyto konstrukce byly použity pro vyjádření naléhavé žádosti, kterou lze ale oproti předchozímu příkladu považovat za poměrně zdvořilou. Pro ilustraci uvádíme vzorek (39):

- (39) « —Eh, don Artemio, ¿se siente mal? » —No, es el calor. Esta resolana. ¿Qué hay, Mena? ¿Quiere abrir las ventanas? » —Ahora mismo ... »
„Tak co, pane Artemie, necítíte se dobře?“ „Ne to je tím horkem. To prokleté vedro. Co je, Meno? Mohl byste, prosím, otevřít okna?“ „Ovšem, hned ...“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 11.07.2020. Carlos Fuentes – La muerte de Artemio Cruz. Podtrženo autorkou práce; překlad: Helena Posseltová).

I přes nalezené výskyty, které vyjadřovaly spíše zdvořilejší formu vyjádření žádosti, se domníváme, že se užití této konstrukce pojí převážně s naléhavým rozkazem, který je často emocionálně zabarven. Naše závěry rovněž potvrzuje RAE:

Mediante el uso de las llamadas PREGUNTAS IMPERATIVAS, el hablante puede utilizar la modalidad interrogativa para dar órdenes. Intuitivamente, el enunciado ¿Te quieres callar? es un enunciado imperativo, y no interrogativo, porque su función pragmática básica no es la de preguntar sino la de ordenar.²⁶ (NGLE, 2009, s. 3968)

Tuto domněnku také potvrzuje skutečnost, že jsme se setkali pouze s 5 výskyty, kdy se sloveso *querer* vyskytovalo ve třetí osobě pro *usted*, u které lze předpokládat přítomnost zdvořilejších konstrukcí. I mezi těmito výskyty byl však jeden emocionálně zabarven, a dokonce doprovázen nadávkou.

3.10 Tázací konstrukce s *te importa / importaría que*

Podle Grepla a Karlíka (1986) mluvčí často „signalizuje prosbu o dovození také tak, že specifikuje ve výpovědích s formou interogativní nebo konstatační svůj předpoklad o

²⁶ Pomocí tzv. IMPERATIVNÍCH OTÁZEK může mluvčí použít tázací modalitu k vydávání rozkazů. Intuitivně tedy, prohlášení *Nechceš zavřít pusu?* je imperativní prohlášení, nikoli tázací, protože jeho základní pragmatickou funkcí není žádat, ale rozkazovat. (přeloženo autorkou)

tom, že adresát nebude jeho zamýšlené jednání posuzovat nepříznivě.“ (Grepl – Karlík, 1986, s. 74) Grepl a Karlík zmiňují, že v češtině mluvčí vždy formuluje předpoklad tak, jak by si přál, aby platil. Ve španělštině se nám toto tvrzení nepotvrdilo, dokonce jsme nezaznamenali žádný výskyt konstrukcí s *no te importaría*.

Podle Matteho Bona (1999 [1995]) tázací konstrukce s *importaría* rovněž slouží pro vyjádření žádosti, která by mohla být potenciálně nepříjemná pro adresáta. Podle autora se tyto konstrukce často používají v kontextech, ve kterých by vyhovět žádosti mluvčího mělo být spíše automatické: „(...) el elemento polémico deriva precisamente del hecho de que se use una forma demasiado cortés que presenta como un problema algo que no lo es en absoluto.“²⁷ (1999, s. 315)

Cílem našeho dalšího zkoumání je tedy deontické užití konstrukcí *te importa* a *te importaría*. Pro vyhledávání jsme do dotazovacího řádku specifikovali jednotlivé konstrukce jako fráze. Z analýzy jsme vynechali výskyty, ve kterých je tato konstrukce použita pro hypotetickou skutečnost, kterou nelze uskutečnit v blízké budoucnosti. Na základě typické negace této konstrukce v češtině jsme se rozhodli analyzovat tuto španělskou konstrukci s negací, nezaznamenali jsme však žádný výskyt.

Hledaná konstrukce (počet výskytů):	Překlad (počet výskytů):
¿Te importaría ...? (4)	Mohl/a bys ...? (2)
	Nevadilo by ti zajet ...? (1)
	Nechtěl bys ...? (1)
¿No te importaría ...? (0)	–
¿Te importa ...? (3)	Nebude ti vadit, když tě poprosím ...? (1)
	Nevadilo by ti ...? (1)
	Nemohla bys ...? (1)
¿No te importa ...? (0)	–
¿Le importaría ...? (8)	Nevadilo by vám ...? (3)
	Mohl byste ...? (3)
	Co kdybys(te) ...? (2)
¿No le importaría ...? (1)	Nevadilo by vám dát ... ?
¿Le importa ...? (2)	Počkal byste ...? (1)
	Nechcete počkat ...? (1)
¿No le importa ...? (0)	–

²⁷ „(...) kontroverzní prvek pramení právě ze skutečnosti, že se používá příliš zdvořilá forma, která představuje jako problém něco, co ve skutečnosti problém vůbec není.“ (přeloženo autorkou)

Tabulka 11: České protějšky tázací konstrukce se slovesem *importar*

Konstrukce *te importaría* s deontickým významem se v korpusu nacházela pouze ve čtyřech výskytech. Ve 3 případech se pak tázací konstrukce nacházela v kontextech, ze kterých byl viditelný zdvořilý komunikační záměr mluvčího. Analýza tedy potvrzuje vliv nepřímého řečového aktu na vyjádření míry zdvořilosti, jako je tomu v ukázce (40), ve které zdvořilostní záměr mluvčího potvrzuje dovětek *požádal pokorně*:

- (40) —Pere, ¿te importaría concederme unos minutos? —dijo el francés con humildad.
„Pere, mohl bys mi věnovat pár minut?“ požádal Francouz pokorně.
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 19.06.2020. Eduardo Mendoza – La verdad sobre el caso Savolta. Podtrženo autorkou práce; překlad: Petr Koutný).

Při korpusové analýze jsme však také objevili jeden výskyt, ve kterém byla pomocí nepřímé otázky vyjádřena nezdvořilost. RAE však potvrzuje, že pomocí nepřímé otázky lze vyjádřit také hrubost (NGLE, 2009, s. 74), jako tomu v příkladu (41):

- (41) —¿Te importaría apartar este jodido conejo de mis narices? —dice el inspector.
„Nechtěl bys mi tím zasraným králíkem přestat mávat před nosem?“ zlobí se inspektor.
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 19.06.2020. Juan Marsé – Rabos de lagartija. Podtrženo autorkou práce; překlad: Marie Jungmannová).

V případě konstrukce *te importa* jsme našli 3 výskyty s významem žádosti. Ve všech případech byla konstrukce do češtiny přeložena negací. Užití této konstrukce bylo součástí zdvořile formulované žádosti. V ukázce (42) je v českém překladu kromě negace otázky, také navíc sloveso *prosit*:

- (42) "¿Te importa que pase a verlo?". "Al contrario, mujer".
„Nebude ti vadit, když tě poprosím, aby ses šla na něj podívat?“ „Naopak!“
(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Miguel Delibes –Cinco horas con Mario. Podtrženo autorkou práce; překlad: Jana Novotná).

Konstrukce *le importaría* měla na korpusu celkem 8 výskytů, z nichž 6 bylo pro vyjádření velmi zdvořilé žádosti. Na tyto zdvořile formulované žádosti pak zpravidla následuje také zdvořilá reakce posluchače:

- (43) Tengo frío. ¿Le importaría llevarme ya a casa? —¿Importarme? Yo siempre estoy dispuesto a llevarla a casa, Prudencia.

„Je mi zima. Nevadilo by vám, kdybyste mě odvezl domů?“ „Vadit a mně? Jsem vždy připraven odvézt vás domů, Prudencie.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Natalia Sanmartín Fenollera – El despertar de la señorita Prim. Podtrženo autorkou práce; překlad: Dora Poláková; Jana Novotná).

U stejné konstrukce jsme zaznamenali pouze dva výskyty, kdy toto spojení působilo spíše ironicky a nezdvořile, oba tyto příklady pak byly do češtiny přeloženy pomocí konstrukce *Co kdybys(te)*, jedná se tedy spíše o výzvu. V českém překladu v příkladu (44) dokonce vymizelo vykání, které se nacházelo v originálním textu. Emocionální postoj mluvčího vůči posluchači a pravý smysl této konstrukce je tak zřejmý:

- (44) —¿Le importaría dejar de mirar el culo de mi novia con semejante descaro? —le pregunta cortésmente al chico del polo rosa.

„Co kdybys přestal tak drze očumovat zadek mé přítelkyně?“ ptá se zdvořile kluka v růžové polokošili.

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Lucía Etxebarria – Amor, curiosidad, prozac y dudas. Podtrženo autorkou práce; překlad: Hana Kloubová).

Tázací konstrukce *le importa* s deontickým významem měla na korpusu 2 výskyty. Na základě kontextu se domníváme, že se konstrukce objevuje v případech, kdy je žádost naléhavější, přesto ale zdvořile formulovaná, jako je tomu ve vzorku (45):

- (45) Quizás fuera importante. Tal vez habían localizado a Adela de Otero. —¿Le importa esperar un momento? —En absoluto. Tome el tiempo que quiera.

Třeba je to důležité. Možná se podařilo najít Adelu Oterovou. „Počkal byste okamžik?“ „Samozřejmě. Klidně si vyřídíte, co potřebujete.“

(ÚČNK – InterCorp. Cit. 20.06.2020. Arturo Pérez-Reverte – El maestro de esgrima. Podtrženo autorkou práce; překlad: Bronislava Skalická).

4. Závěr

K analýze jsme zvolili konstrukce, které měly pro svou správnou interpretaci míry (ne)zdvořilosti určité předpoklady, které byly teoreticky podloženy sekundární literaturou. Přesto je třeba zdůraznit, že (ne)zdvořilost v jazyce je poměrně abstraktní a subjektivní pojem, proto jsou výstupy naší práce především kvalitativního charakteru a nevyvozujeme na základě nich závěry, které považujeme za obecně platná pravidla pro vyjádření žádosti, prosby a rozkazu ve španělštině.

Různorodost interpretace může být mimo jiné podmíněna také národnostními rozdíly: „Aunque las formas lingüísticas puedan asociarse con determinadas estrategias de cortesía, su efecto en la interacción variará según el contexto cultural.“²⁸ (Placencia – Bravo, 2002, s. 131). Touto problematikou se například zabývaly autorky María E. Placencia a Diana Bravo (2002), které zkoumaly rozlišnost interpretace imperativu, negace a užití deminutiv pro vyjádření zdvořilosti v Mexiku a Španělsku. Autorky například konstatují, že užití deminutiv a negace jako strategie pro vyjádření zdvořilosti je v případě interpretace Španělů vnímaná spíše jako ironie nebo ústupek mluvčího. Mexičané pak například považují, narozdíl od Španělů, za mnohem méně zdvořilé imperativní konstrukce bez mitigačních prostředků. (Placencia – Bravo, 2002, s. 130-131). Všechna tato zjištění nás tedy utvrzují ve variabilitě interpretace (ne)zdvořilosti, která může být rozlišná jak pro národnosti se zcela odlišnými jazyky, tak pro mluvčí, které spojuje stejný mateřský jazyk, ovšem pocházejí z různých kulturních prostředí, jako je tomu v případě mluvčích španělštiny.

Předmětem naší analýzy pak byly konkrétní konstrukce, které disponují možností vyjadřovat deontickou modalitu / MVV. Pro výzkum jsme si tedy zvolili: imperativ, deontické užití infinitivu a gerundia, deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo*, performativní užití sloves *mandar* a *ordenar*, performativní užití sloves *pedir*, *rogar* a *suplicar*, tázací konstrukce se slovesem *poder*, tázací konstrukce s *por qué no*, tázací konstrukce s *quieres* a tázací konstrukce s *te importa / importaría que*. Znovu zdůrazňujeme, že nejde o veškeré možnosti, jimiž lze ve španělštině vyjádřit deontickou modalitu.

První konstrukci, kterou jsme podrobili analýze, byl imperativ. Rozhodli jsme se zkoumat také negativní formy imperativů. Imperativ jako takový je typickou formou pro

²⁸ „Ačkoli lingvistické formy mohou být spojeny s určitými zdvořilostními strategiemi, jejich účinek na interakci se liší v závislosti na kulturním kontextu.“ (přeloženo autorkou)

vyjádření rozkazu, ne však tou převládající. Vzhledem k explicitě vyjádření vůle považujeme tyto formy za nejméně zdvořilé a nejvíce naléhavé.

Deontické užití infinitivu a gerundia považujeme spíše za familiární způsob, jakým lze vyjádřit vůle mluvčího, což potvrzuje zjištění, že se v žádném ze zkoumaných výskytů tato konstrukce nevztahovala k *usted* nebo *ustedes*. Na základě analyzovaných kontextů se tedy domníváme, že užití těchto konstrukcí ve familiárním prostředí není nezdvořilé či urážlivé a je běžné pro komunikaci mezi dospělým a dítětem. Pokud ale mluvčí užije tyto konstrukce v jiném kontextu, dává tím často najevo svou převahu nad adresátem výpovědi.

Deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo* na základě sekundární literatury zpravidla převládá v neformálním prostředí. Podle RAE paradigmata *hablo* a *hablaré* také disponují schopností vyjadřování rozkazu, který může přecházet až do hrozby. Podle RAE je však toto užití spíše součástí konverzací, kdy užitím tohoto paradigmatu mluvčí zdůrazňuje svou jistotu v nevyhnutelnosti své predikce. (NGLE, 2009, s.1720).

Performativní užití sloves *mandar* a *ordenar* bylo spjato s jistou nadřazeností mluvčího vůči ostatním aktérům promluvy, konstrukce s těmito slovesy pak vyjadřují poměrně kategorické rozkazy, což také potvrzuje fakt, že se nevyskytovaly žádné výskyty těchto forem v kondicionálu.

Performativní užití sloves *pedir*, *rogar* a *suplicar* bylo převážně překládáno pomocí sloves *žadát* a *prosit*, interpretace mezi žádostí a rozkazem se velmi odvíjela od společenského postavení mluvčích. *Pido que* bylo v 48 % přeloženo jako *žádám* (a v 38 % jako *prosím*), zatímco *ruego que* v 78 % jako *prosím*. *Suplico que* pak bylo na korpusu zastoupeno nejméně, bylo však přeloženo v 78 % jako *prosím* a ve 2/3 pak jako *snažně prosím*. Oproti slovesným tvarům *pido que* a *ruego que* jsme se nesetkali s žádným případem, kdy by konstrukce *suplico que* vyjadřovala nadřazené postavení mluvčího vůči posluchači. Tyto konstrukce se v kondicionálu nacházely jen velmi zřídka (pouze ve 2 % z celkových zkoumaných relevantních vzorků).

Tázací konstrukce s *poder* je podle Matteho Bona (1999 [1995], s. 314) jednou z nejuniverzálnějších konstrukcí. Zajímavé pak bylo zjištění, že konstrukce *¿Puedes ...?* byla v 34 % přeložena do češtiny podmiňovacím způsobem a konstrukce *¿Puede ...?* v pouhých 6 %, přičemž bychom předpokládali spíše opačné výsledky. Tázací konstrukce v podmiňovacím způsobu pro *tú* i *usted* dohromady pak byly stejným podmiňovacím způsobem do češtiny přeloženy v 93 % výskytů. Protože je v češtině pro vyjádření žádosti běžná negace této tázací konstrukce, rozhodli jsme se analyzovat také negativní tázací

konstrukce s *poder* ve španělštině. Se zápornou otázkou s *no puedes* jsme se v 65 % případů setkali v kontextu, kde mluvčí touto zápornou otázkou zřetelně dává najevo svou nevůli vůči něčemu, co dělá posluchač a čím mluvčího zjevně obtěžuje. Svou nevůli pak mluvčí vyjadřoval také lexikálně. Co se emocionálního zabarvení týče, byla na tom konstrukce s *no podrías* velmi podobně. Velký rozdíl jsme ale zaznamenali u vykání, kdy mluvčí zdvořile a s jistým odstupem vyjadřovali svou žádost bez emocionálního zabarvení.

Tázací konstrukce s *por qué no* byl v 78 % přeložena doslovným překladem. Na základě provedené korpusové analýzy se domníváme, že osobní motivace mluvčího na uskutečnění jeho výzvy není příliš vysoká, proto se nám jeví být na pomezí zdvořilého doporučení a ne příliš naléhavé výzvy.

Tázací konstrukce s *quieres* byla v 50 % případů do češtiny přeložena negací navíc, užití této konstrukce se pak pojilo v 50 % výskytů s naléhavým až kategorickým rozkazem, který byl často emocionálně zabarven. Zaznamenali jsme pouze 5 výskytů, které byly ve formě pro *usted*, i jeden z nich však obsahoval velmi hrubou výzvu, kterou navíc doprovázela nadávka. Na základě kontextů a sekundární literatury se proto domníváme, že se toto spojení vyskytuje ve familiárním prostředí a dost často vyjadřuje nevybíravou výzvu.

V případě konstrukce *no te / le importa* a *no te / le importaría* nás překvapilo nulové zastoupení na korpusu, přičemž v češtině je toto spojení pro vyjádření prosby zcela běžně používáno. Obecně pak konstrukce *te / le importa* a *te / le importaría* byly v 53 % překládány do češtiny pomocí negace navíc a v převážné většině zkoumaných výskytů vyjadřovaly zdvořilou žádost.

Korpusová analýza zvolených konstrukcí potvrdila vliv vyšší míry nepřímosti na vyšší míru vyjádření zdvořilosti v jazyce. A to i přes fakt, že jsme při výzkumu narazili na případy, kdy tomu tak nebylo, šlo však o zanedbatelné množství výskytů. Pouze v případě tázací konstrukce s *no podrías* jsme zaznamenali téměř polovinu výskytů v méně zdvořilém až urážlivém kontextu (viz kapitola 3.7) než v tom zdvořilém, což může být dáno také malým množstvím výskytů této konstrukce na korpusu. Stále proto považujeme nepřímé konstrukce za zdvořilejší.

Závěrem považujeme za nutné dodat, že pro interpretaci v psaném jazyce hrál zásadní roli kontext. Věnovali jsme proto pozornost veškerým prvkům, které by nám mohly pomoci správně interpretovat, ať už šlo o různá lexikální vyjádření, či grafické znázornění textu. Totožné konstrukce v některých případech vyjadřovaly naprosto

rozdílné postavení mluvčího a míru (ne)zdvořilosti, nelze tedy ani na základě naší analýzy vyvozovat závěry, ze kterých bychom byli schopni kategorizovat jednotlivé konstrukce na konstrukce pro vyjádření prosby, žádosti či rozkazu ve španělštině. Rozhodně by stálo za zvážení tyto spojení prozkoumat také na korpusu mluveného jazyka, což již bohužel není v možnostech naší práce.

5. Resumé v českém jazyce

Cílem této diplomové práce bylo prozkoumat prostředky pro vyjádření žádosti, prosby a rozkazu ve španělštině s přihlédnutím k češtině.

První kapitola seznamuje čtenáře se základními teoriemi, které tvoří základní pilíře teorie zdvořilosti. Zmiňujeme především přínos J. L. Austina a J. Searla P., H. P. Gricea. Za představitele moderní teorie zdvořilosti pak zmiňujeme P. Brownovou a S. C. Levinsona a G. Leecha. Základní pro nás jsou teorie řečových aktů, konverzační implikatury, nepřímé řečové akty, konverzační maximy a teorie tváře. Tyto teoretické informace pak slouží jako podklad pro následné lingvistické realizace žádosti, prosby a rozkazu v jazyce.

V druhé kapitole práce se zabýváme modalitou, a její kategorizací. Stěžejní pro naši práci je kategorizace Čermáka – Zavadila. Klíčová je pak modalita deontická / modální význam volní (MVV), která pro naši práci zásadní, jelikož vyjadřuje vůli mluvčího. Konkrétní způsoby realizace MVV pak popisujeme v následující kapitole.

V praktické části práce vymezujeme metodologii výzkumu a popisujeme korpus, se kterým budeme pracovat. Pro analýzu pak volíme: imperativ, deontické užití infinitivu a gerundia, deontické užití paradigmát *hablaré* a *hablo*, performativní užití sloves *mandar* a *ordenar*, performativní užití sloves *pedir*, *rogar* a *suplicar*, tázací konstrukce se slovesem *poder*, tázací konstrukce s *por qué no*, tázací konstrukce s *quieres* a tázací konstrukce s *te importa / importaría que*. Tyto konstrukce pak teoreticky popisujeme a následně je analyzujeme na korpusu a předkládáme jejich české protějšky. Naším záměrem není kvantitativní, ale kvalitativní analýza, přičemž zvláštní důraz klademe na kontext, v němž se dané konstrukce nachází.

Docházíme k závěrům, že nelze kategorizovat jednotlivé konstrukce podle vyjádření míry (ne)zdvořilost v jazyce, jejich míru (ne)zdvořilosti lze pouze předpokládat na základě teoretické charakterizace. Interpretace každé konstrukce je úzce spjata s kontextem, ve kterém se nachází. Proto naše práce přináší vhled do této problematiky a možné interpretace na základě podložených kontextů.

6. Resumen en español

Este trabajo trata sobre la expresión de la solicitud, la petición y la orden en español, estableciendo un paralelismo con la lengua checa. El trabajo se divide en parte teórica y práctica.

La parte teórica se basa en los trabajos básicos de los autores J. L. Austin, J. R. Searl y H. P. Grice, que dieron lugar a la teoría moderna de la cortesía, cuyos fundadores se consideran P. Brown y S. C. Levinson. Lo básico para nuestro estudio son las teorías de los actos de habla, las implicaturas conversacionales, los actos de habla indirectos, las máximas conversacionales y el concepto del rostro (*face theory*). Esta información teórica sirve entonces como base para la posterior investigación de la realización lingüística de solicitud, petición y orden en el idioma.

En el segundo capítulo tratamos los medios lingüísticos para expresar solicitud, petición y orden en español. En español, la cortesía generalmente se puede expresar de manera verbal (modalidad), por medios léxicos y suprasegmentales. Es la modalidad y su categorización a la que prestamos más atención posteriormente. Es fundamental para nuestro trabajo la categorización de Čermák y Zavadil, ya que su visión de la modalidad describe mejor la cuestión de expresar la voluntad en el idioma español.

Al final de la parte teórica definimos las construcciones que trataremos en la parte práctica del trabajo. Estas construcciones tienen la posibilidad de expresar la modalidad deóntica. Para la investigación elegimos las siguientes: el imperativo, el uso deóntico de infinitivo y gerundio, el uso deóntico de los paradigmas *hablaré* y *hablo*, el uso performativo de los verbos *mandar* y *ordenar*, el uso performativo de los verbos *pedir*, *rogar* y *suplicar*, las construcciones interrogativas con el verbo *poder*, las construcciones interrogativas con *por qué no*, las construcciones interrogativas con *quieres* y las construcciones interrogativas con *te importa / importaría que*. Somos conscientes de que estas no son todas las posibilidades para expresar una modalidad deóntica en español pero se trata de una muestra bastante significativa. A continuación describimos teóricamente estas construcciones, las analizamos en el corpus y presentamos sus equivalentes checos. Nuestra intención no es un análisis cuantitativo sino cualitativo, con especial énfasis en el contexto en el que se ubican las construcciones analizadas.

En la parte práctica del trabajo definimos la metodología de investigación y describimos el corpus usado. Para la investigación, utilizamos exclusivamente el corpus InterCorp v12, que nos proporciona un entorno adecuado para monitorear las contrapartes

checas de las construcciones españolas examinadas. El objetivo de la investigación es observar el grado de fuerza ilocutiva de las construcciones escogidas y también la influencia del contexto en su uso. También nos centramos en la influencia e interpretación de la expresión indirecta de la voluntad del hablante que, de acuerdo con la información obtenida de la bibliografía secundaria, creemos que es más cortés.

Las primeras construcciones que analizamos son las imperativas. También decidimos examinar las formas negativas de los imperativos. El imperativo como tal es una forma típica para expresar una orden, pero no la predominante. Debido a la expresión explícita de la voluntad, consideramos que estas formas son las menos educadas y más perentorias.

Consideramos que el uso deóntico del infinitivo y el gerundio es más bien una forma familiar de expresar la voluntad del hablante, lo que confirma el hallazgo de que en ninguna de las ocurrencias examinadas esta construcción se relacionara con usted o ustedes. Basándonos en los contextos analizados, por lo tanto, creemos que el uso de estas construcciones en un entorno familiar no es grosero u ofensivo y es común para la comunicación entre adultos y niños. Sin embargo, si el hablante usa estas construcciones en un contexto diferente, a menudo muestra su superioridad sobre el destinatario de la declaración.

El uso deóntico de los paradigmas *hablaré* y *hablo* basados en la bibliografía secundaria generalmente predomina en el ambiente informal. Según la RAE, los paradigmas *hablo* y *hablaré* también tienen la capacidad de expresar una orden que podría convertirse en una amenaza. De acuerdo con la RAE, sin embargo, este uso es más bien parte de las conversaciones donde, al usar este paradigma, el hablante enfatiza su certeza en la inevitabilidad de su predicción. (NGLE, 2009, p.1720).

El uso performativo de los verbos *mandar* y *ordenar* se ha asociado con una cierta superioridad del hablante sobre los otros actantes del acto de habla, las construcciones con estos verbos, por lo tanto, expresan órdenes relativamente categóricas, lo que también se confirma por el hecho de que no se encontraran ocurrencias de estas formas en el condicional.

En el caso del uso performativo de los verbos *pedir*, *rogar* y *suplicar*, la interpretación entre la solicitud y la orden dependía en gran medida del estatus social de los hablantes. A diferencia de las formas verbales *pido que* y *ruego que*, no hemos encontrado ningún caso en el que la construcción *suplico* exprese la posición superior del

hablante sobre el oyente. Estas construcciones se han encontrado muy raramente en el acondicionador (solo en el 2 % del total de muestras relevantes examinadas).

Según la bibliografía secundaria, la construcción interrogativa con el verbo *poder* es una de las construcciones más universales para expresar una solicitud. Dado que la negación de esta construcción interrogativa es común en checo para expresar la solicitud, decidimos analizar también la construcción interrogativa negativa con el verbo *poder* en español. En el 65 % de los casos, encontramos una construcción negativa sin el verbo *poder* en un contexto en el que el hablante expresa claramente su disgusto por algo que el oyente está haciendo y que claramente le molesta al orador con esta pregunta negativa. Sin embargo, notamos una gran diferencia entre los gritos y cuando los oradores cortésmente y con cierta distancia expresaron su solicitud sin matices emocionales.

La construcción interrogativa con *por qué no* se traduce literalmente en un 78 %. Según el análisis del corpus, creemos que la motivación personal del hablante para llevar a cabo su desafío no es muy alta, por lo que nos parece que está más al borde de una recomendación amable que de una llamada demasiado urgente.

En el 50 % de los casos, la construcción interrogativa con *quieres* se traduce al checo por una negación adicional; el uso de esta construcción se combina en el 50 % de los casos con una orden urgente y categórica, que a menudo adquiere un tono emocional. Basándonos en los contextos y la bibliografía secundaria, por lo tanto, creemos que esta conexión ocurre en un entorno familiar y con frecuencia expresa un desafío indiscriminado.

Las construcciones de *te / le importa* y *te / le importaría* se traducen en un 53 % al checo utilizando negación adicional y en la gran mayoría de los casos examinados expresan una solicitud cortés. En el caso de la construcción de *no te / le importa* y *no te / le importaría*, nos sorprendió la representación cero en el corpus, mientras que en checo esta construcción es bastante común para expresar una solicitud.

El análisis del corpus de las construcciones seleccionadas confirmó la influencia de las estructuras indirectas en un mayor grado de cortesía en el lenguaje. Durante la investigación, encontramos solo un número insignificante de casos en los que no era de este modo. Solo en el caso de la construcción interrogativa con *no podrías* registramos casi la mitad de las ocurrencias en un contexto menos educado u ofensivo (véase el capítulo 3.7), lo que también puede deberse al escaso número de apariciones de esta construcción en el corpus.

En conclusión, consideramos necesario agregar que el contexto ha jugado un papel crucial para la interpretación en el lenguaje escrito. Por lo tanto, prestamos atención a todos los elementos que podrían ayudarnos a interpretarlo correctamente. Las construcciones idénticas en algunos casos expresan posiciones del hablante y grados de (des)cortesía completamente diferentes, por lo que no es posible sacar conclusiones de nuestro análisis, a partir del cual podríamos distinguir claramente entre construcciones corteses y descorteses.

Bibliografie

AUSTIN, J. L., URMSON, J. O., ed. (1963 [1962]). How to do things with words: The William James lectures delivered at Harvard University in 1955. Cambridge: Harvard University Press.

BROWN, Penelope – LEVINSON, Stephen C. (1987). Politeness: some universals in language usage. Cambridge: Cambridge University Press.

CULPEPER, Jonathan, Michael HAUGH a Dániel Z. KÁDÁR (2017). The Palgrave handbook of linguistic (im)politeness. London, United Kingdom Palgrave Macmillan.

ČERMÁK, Petr (2015). Fonetika a fonologie současné španělštiny. Třetí, přepracované vydání. Praha: Karolinum.

ESCANDELL VIDAL, M. Victoria (2018 [2013]). Introducción a la pragmática. 6^a reimpression. Barcelona: Ariel Letras.

GARRIDO Medina, Joaquín (1999). Los actos de habla: Las oraciones imperativas. In Gramática Descriptiva de la Lengua española, Vol. III, Ignacio Bosque y Violeta Demonte (eds). Madrid: Espasa Calpe, s. 3879-3928.

GOFFMAN, Erving (1967). Interaction ritual: essays on face-to-face behavior. New York: Doubleday & Company, 1967. Anchor Books.

GRICE, Herbert Paul (1975). Logic and Conversation. In Syntax and semantics 3: Speech arts, Cole et al, s. 41-58.

HIRSCHOVÁ, Milada. (2006). Sociální deixe a komunikační situace. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Linguistica Brunensia, A 54 [online], s. 167-182.

KRATOCHVÍLOVÁ, Dana (2016). Usos de diminutivos en los actos de habla directivo-volitivos. Acta Universitatis Carolinae – Philologica 3/2016, s. 87–102.

KRATOCHVÍLOVÁ, Dana (2014). Univerzální koncepce modality a její aplikace na španělský modální systém. In: ČASOPIS PRO MODERNÍ FILOLOGII 96, č. 1, s. 58–73.

- KRATOCHVÍLOVÁ, Dana (2015). Španělská modalita z pohledu vztahů mezi modálními významy. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav románských studií. Vedoucí práce Čermák, Petr.
- LEECH, Geoffrey (1983). Principles of pragmatics. London: Longman, 1983. Longman linguistics library.
- LEVINSON, C. Stephen (1983). Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
- MATTE BON, Francisco (1999 [1995]). Gramática Comunicativa del español: De la lengua a la idea. Tomo II. Madrid: Edelsa.
- PALMER, F. R. (1986). Mood and modality. Cambridge: Cambridge University Press. Cambridge textbooks in linguistics.
- PLACENCIA, María E. – BRAVO, Diana (2002). Actos de habla y cortesía en español. München: LINCOM Europa.
- RAE (2009). Nueva gramática de la lengua española. Madrid: Espasa Libros.
- RAE (2011). Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología. Barcelona: Espasa Libros, s. 476-478.
- SEARLE, John R. (1969). Speech Acts: An essay in the philosophy of language. Cambridge: Cambridge University Press.
- SEARLE, John R. (1968). Austin on Locutionary and Illocutionary Acts, Philosophical Review 77, s. 405-414.
- SEARLE, John, R. (1976). The classification of illocutionary acts. Language in Society, 5, s. 1-24.
- ZAVADIL, Bohumil – ČERMÁK, Petr (2010). Mluvnice současné španělštiny. Praha: Karolinum.